

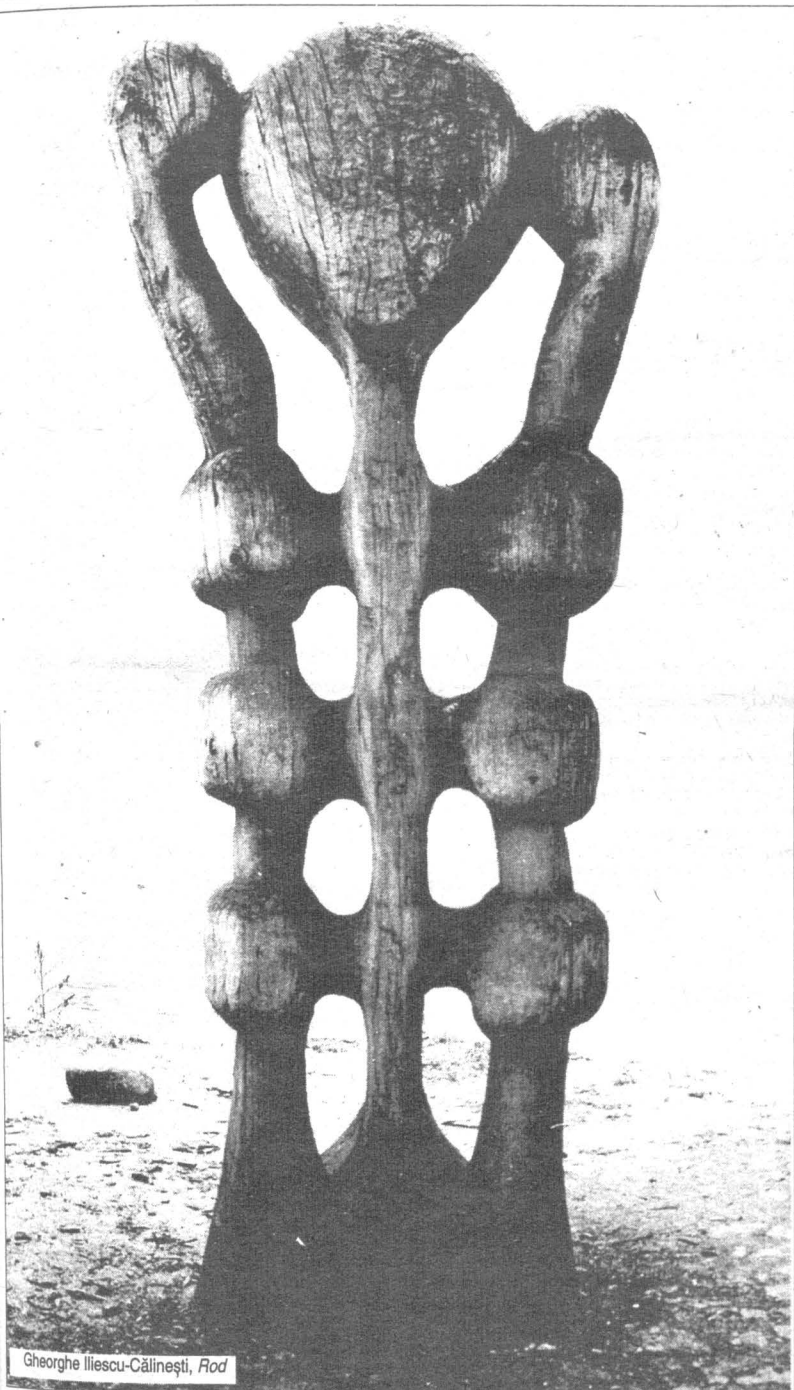
Literatorul

Redactor șef **MARIN SORESCU**

MĂRȚIȘOR

Clipe de lapte. Nu am decât o petală - restul de 3 (trei) se cuprind în cioburile unei cupe sfărâmate de mazăricea lui martie. De acum încolo, din pieptul tău, scaz bobul de fulg și de fulger alb și-l mut în inima pe care o iubesc (și, uneori, cred că bate, în ritmul celor cinci petale, pentru mine). Norocul meu și-al altora, al nostru, poate al tuturor, e că primăvara (venită pe neașteptate) ne vinde sprânceana pe două flori de iarnă. De atâtea ori, vorba marelui poet, aud plouând, aud cum se deschide poarta spre clopoței zorilor, aud cum crapă coaja mesteacănului din austru și văd cum se despică negara crengii de cireș. De-atâtea ori, de-atâtea ori, când vine primăvara și întunericul nenoptatic al serilor ei, mă simt că sunt de stuf, că sunt de alabastru, că sunt de salcie, că sunt de plop și de flacăra besmetică. Domnișoară Primăvară, îți sărut genunchiul de zarzăr. Și iartă-mă că, prin iunie, sunt vișin.

Fănuș Neagu

Gheorghe Iliescu-Călinești, *Rod*

„CONȘTIINȚA CA FATALITATE“ de Eugen Simion ▲ Poeme de Marin Sorescu și Constantin Abăluță ▲ Proză de Bogdan Popescu ▲ DESPRE O CARTE INTITULATĂ „LOLITA“ de Valeriu Cristea ▲ O ISTORE TRĂITĂ de Bazil Gruja ▲ Mai semnează: Dumitru Micu, Mircea Ghițulescu, Iordan Dăcu, Lucian Chișu, Jeana Morărescu, Costin Tuchilă

„Conștiința ca fatalitate“

Se știe că Cioran nu dă interviuri, refuză să apară la televiziune, nu acordă dedicații pe cărțile sale și, în genere, nu-i place să vorbească despre sine. Solitudinea și discreția într-o multă vreme în componența mitului Cioran care, cu toată opoziția autorului, s-a constituit, totuși, și în mediile intelectuale pariziene. Cel dintâi lucru pe care l-am aflat când am ajuns în 1970 la Paris a fost acela că moralistul nu primește pe intelectualii români și, dacă nu are încotro, nu vorbește cu ei românește. L-am cunoscut, cu toate acestea, foarte repede fără să-mi dau o prea mare silință. Și, când l-am cunoscut, am observat că-i place să povestească și, spre surprinderea celui care i-a citit cu atenție cărțile, omul este sociabil și folosește în conversație o ironie lipsită de aroganță. Am prezentat în *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* (1977) această scenă și am încercat să-i fac moralistului un portret nu știu cât de reușit. L-am revăzut după aceea în mai multe rânduri și impresia că în filosoful cel mai nihilist din secolul nostru trăiește un om delicat și nostalgic, un suflet pot spune chiar liric, s-a întărit.

Încerc să-l regăsească, acum, în *Convorbirile* publicate de Editura Humanitas*. Prima constatare pe care o fac, citindu-le, este că Cioran a ieșit, totuși din izolarea și tăcerea lui pragmatică. E drept că, exceptând două interviuri, toate celelalte sunt din anii '80. Semn că la începutul bătrâneții, moralistul singuratic din Cartierul Latin a devenit mai concesiv. Și încă o remarcă: din cele 16 interviuri numai două au apărut în Franța (cu precizarea că, dintre cele două texte, unul este, în fapt, un scurt răspuns la o anchetă organizată de Bernard-Henri Lévy pe tema existenței postume și cuprinde foarte puțin elemente subiective!). Lipsesc, totalmente, dialogurile cu românii, ceea ce este bizar. N-am o evidență precisă a textelor confesive ale lui Cioran, dar câteva, îmi amintesc bine, au apărut în revistele românești. Ultimul pe care l-am citit cu un an în urmă a fost publicat în *Literatorul* și era semnat, ca interlocutor, de Marin Sorescu. N-ar fi fost fără interes să putem compara acum tonul românesc al lui Cioran cu altele.

Lipsind românii, nu este absentă, trebuie spus, România din aceste extraordinare *convorbiri*. N-am ținut socoteala, dar cred că toți, absolut toți interlocutorii lui Cioran, îl chestionează asupra tinereții lui românești, iar când nu-l întreabă ei, moralistul aduce invariabil vorba despre Râșinari și despre copilăria lui fericită. *Ferice* nu-i un cuvânt din vocabularul lui Cioran, cu toate acestea îl folosește de mai multe ori când vorbește despre primii săi ani de viață. Se simțea, pe atunci, liber, sălbatic și fericit. Nenorocirea a început îndată ce a fost dus cu sila la o școală din Sibiu. S-ar putea să fie și aceasta o utopie acceptată pentru a putea pune în lumină dezastrele ulterioare care-l așteaptă pe om. *Convorbirile* relatează mai ales despre acestea din urmă. Sunt reflecții cu tonul noi, pe cele mai multe le-am citit, sub altă formă, în cărțile sale. Nu este doar faptul că moralistul vorbește, acum, în chip mai discret despre sine, își comentează ideile, se corectează (rar și inesențial) și încearcă să explice într-o oarecare măsură opțiunile sale

filosofice și politice din tinerețe. Iese la urmă un fel de autobiografie morală indirectă și un autoportret moral pe care-l putem compara cu portretele făcute de comentarii săi. Pentru că acest portret să fie cât de cât verosimil, trebuie să așteptăm însă și apariția *scrisorilor* sale. Cele deja publicate în revistele românești (*Secolul 20*, *Apostrof*) arată un Cioran colocoliv și seducător, ca și în aforismele sale, prin limbajul paradoxal și provocator.

Câteva date despre omul care s-a pliticit și denigrează, de-o viață întreagă universul, aflăm și în *Convorbirile* străne în volumul de față. Sunt mai multe oglinzi și, nevoit să se privească în ele, moralistul se justifică, se contrazice, divaghează, spune anecdote (există o veritabilă seducție pentru *mica istorie* în textele lui Cioran!) și, cum era de așteptat, nu ezită să-și pună ideile în propoziții memorabile. Cine va face, într-o zi, o antologie de aforisme din opera lui Cioran trebuie să consulte și aceste texte care pornesc dintr-o oralitate bine supravegheată și, probabil, revăzută (citește: transcrisă) de un spirit care are, în continuare, superstiția conciziei. Așa se explică de ce fragmentele din *Convorbiri* sunt, stilisticște, perfecte, cu propoziții memorabile și de multe ori cu valoare aforistică. Ce aflăm din ele? Că pliticeala românească era, prin anii '20-'30, chehaviană, „dar de foarte proastă calitate“ și că ostilitatea lui Cioran față de ortodoxie este înrudită cu aceea gnostică a bogomililor. În copilărie, fiul preotului din Râșinari e vehemement ateist și, când tatăl spune rugăciunea la masă, fiul părăsește imediat încăperea. N-a scris și nu scrie decât sub semnala *cafard*-ului și, chiar și acum (declarația e din 1972), nu se apropie de masa de scris decât după ce pune un disc cu muzică țigănească ungurească. Este excesiv de tristă și asta-i dă tonul, îl pune în situația de a-și trece deprimarea pe hârtie. Nu-i place să scrie („urâsc scrisul și am scris foarte, foarte puțin“), trage spre lenovie și se socotește a fi omul cel mai inactiv din Paris. Și, ca să ne dea o analogie pilduitoare, adaugă: „numai o curvă fără clienți este mai trădândă decât mine“. Filosofii de profesie nu vor fi, în mod sigur, fericiți văzând această comparație. Cioran nu le evită și, în demonstrația cea mai austeră, aduce exemple care scandalizează și spiritul academic. Tocmai asta și dorește moralistul asistit de tânăra de școală și, în genere, de orice filosofie.

A venit în Franța să facă o teză de doctorat și, în loc să stea în bibliotecă, cuturea Franța cu bicla. Profesorul Dupront îl acceptă și-i prelungeste burta. A trăit până târziu în hoteluri modeste și a mâncat la cantinele studențesci, iarăși, până s-a așezat într-o locuință ieftină din Cartierul Latin unde stă și astăzi, la etajul al VI-lea, dacă nu mai înșel. Scrie ca să insulte viața și ca să se salveze. Insistă asupra acestei idei. Scrie ca să supraveghească, să elimine răul interior și să amâne sinuciderea. Spaniolului Savater îi declară că este „o corcitură de maghiar și român“, dar trebuie să luăm expresia în chip figurat, pentru că mai târziu filosoful precizează că i-român-român și că, acum, după ce a notat toate dezastrele și dezamăgirile omului, a ajuns la concluzia că țărâna romană are dreptate în fatalismul lui.

Este o alianță nouă deoarece, în 1936, Cioran recomandă ca România, pentru a ieși din somnul istoriei, trebuie să scape de țărâni săi. Are acum mai multă înțelegere pentru această categorie și-i descoperă chiar o anumită înțelegătoare: „țărâna aceluia care nu crede în nimic, care crede că omul e pierdut, că nu e nimic de făcut, care se simte strivit de istorie. Ideologia asta de victimă este și concepția mea actuală, filosofia mea despre istorie. Realmente, toată formația mea intelectuală nu mi-a servit la nimic!“ E pesimist? „Nu sunt pesimist - răspunde net Cioran - ci violent“. Scrie cu furie și pasiune, nu crede (ca și Nietzsche de altfel) în sistem pentru că orice sistem este totalitar și nu acceptă contradicții. Or, el, Cioran este un spirit care caută, cultivă contradicțiile și, supunându-se ritmurilor interioare ale ființei, nu se exprimă decât prin fragmente. Aici el se întâlnește cu Barthes și cu alți esești moderni. Deosebirea este că Cioran n-a abandonat nicodată acest ritm și acest mod de expresie. Fragmentarismul face parte din stilul lui de creație și, inutil să mai precizez, stilul s-a impus în două culturi.

Dar să nu părăsim *tema românească* din confesiunile acestui mare moralist care a scris, odată, o propoziție imposibilă despre originile sale. Dialogurile lui Cioran (în majoritate, repet, din anii '80) reiau acest subiect delicat. Cu o umoare parcă, parcă, mai bună. Nu și-a schimbat în esență ideile, dar impresia este, mai ales în ultimele convorbiri, că nu se mai simte atât de rușinat de condiția sa de român. Dar cât de convins este Cioran când scrie aceste vexante fraze? Probabil cu aceeași inocentă pasiune cu care neagă pe Dumnezeu și neagă, în principiu, existența, omul, progresul, sentimentele fundamentale, valorile în care omul (acest avortat, acest iremediabil ratat) are nesăbuită și crează. Ei, bine, el, metecul venit din Balcani și instalat într-o limbă care are o rigiditate de cadavre (franceza, bineînțeles) nu crede. Are curajul să spună că nu crede, cu nici un preț... Toate acestea le știu, pe toate le-am citit de mai multe ori în *Silogismele amarăncunii* și celelalte fragmente filosofice. Și acum? Acum se simte (în 1972) un „apatrid metafizic“ în sensul în care stoicii de la sfârșitul Imperiului roman se simțeau „cetățeni ai lumii“. I-ar trebui o limbă sălbatică, „o limbă de bețiv“, dar a căzut într-o limbă ce o cămașă de forță. „Schimbând limba, mi-am lichidat imediat trecutul“ scrie el. Faptul nu se verifică nici în cărți, nici în confesiuni. Trecutul revine mereu în utopia negativă a moralistului. Său i-l amintesc interlocutorii săi. Venind la Paris, descoperă că „a mânca este un ritual, un act de civilizație, aproape o luare de poziție filosofică“. Ceea ce este adevărat. Toți avem această revelație. În fine, revenind la originile sale, Cioran mai dă o dată dreptate țărânului român în scepticismul lui fundamental și anume că „nu există răspuns“ la întrebarea dacă viața are sau nu are sens. Și din neștiința strămoșilor, filosoful parizian, toată de carte, trage următoarea concluzie: „trebuie să te esemezezi și să te pregătești să înrâmpini viața pasiv...“ Sunt nevoit să constat că filosoful se îndepărtează și aici de ideile lui din 1936 exprimate, se știe, tranșant în *Schimbarea la față* a

României). Atunci respingea cu pasiune pasivitatea, resemnarea și recomandă un ethos agresiv; singurul în măsură să ne trezească din somnul istoriei. Acum, după ce a cugetat îndelung („problema asta m-a chinut o viață întreagă“), descoperă că-i mai bine să nu cauti soluții în existență și să accepti cu resemnare destinul sau ce-o fi... Străbunul neștiutor de carte a intuit, deci, bine această abandonare... Dacă este așa, la ce bun să mi însuși existența? De ce să mai provocăm istoria, să mai condamnăm filosofia și toate celelalte? Ca să ne salvăm, răspunde Cioran, ca să nu murim de plictis într-o lume fără sens. Se cade să observăm că, la acest punct, moralistul se desparte totalmente de înaintașul său, țărânul analfabet din părțile Sibului. Este aproape inutil să spun de ce. Poate doar atât că pentru țărânul român, supus sorții, resemnat în fața destinului etc., existența are, totuși, un sens. Acela pe care îl analizează, între alții, Mircea Vulcănescu, în *Dimensiunea românească a existenței*...

Acceptarea înțelegătorii țărănești rămâne, deci, parțială și provizorie în cazul Cioran. De altfel, soluțiile sunt totdeauna provizorii, nimic nu este definitiv când este vorba de gândire și, mai ales, de starea de spirit care provoacă gândirea filosofului. Deocamdată, când revine în discuție copilăria, Cioran, scepticul de serviciu al unei lumi în agonie (aceasta este vizuirea care-l însoțește de la prima la ultima scriere!), are o clipă de împăcare și nostalgie. Merită a fi reprodus acest fragment. Nu întâlnim des asemenea explozii de bucurie la el. Cioran adăcă, pur și simplu, copilăria și detestă tinerețea, vârsta când a descoperit insomnia și ideea că existența este o zădărnice, o prăbușire, creația unui demiurg rău. Lucrurile încep, de la această vârstă, să se amestece: „Copilăria mea a fost raul pe pământ. M-am născut un departe de Sibiu, într-un sat românesc de munte; de dimineață până seara eram afară. Când a trebit să-l părăsesc, la vârsta de 10 ani, ca să merg la liceu, am avut sentimentul unei mări prăbușiri. Răul s-a petrecut pe la 16-17 ani. Tinerețea mea a fost o adevărată catastrofă. Am început să sufăr de insomnie; eram incapabil să fac ceva. În timpul zilei, trebuia să mă culc. Contrastul cu copilăria a fost pentru mine o mare experiență. Dar acum - să spunem după 50 de ani - mă simt mai fericit, căci nu mai trăiesc în aceeași tensiune. Consider asta ca pe o înfrângere. Atunci eram ca un demon, puteam să mă prăbușesc în orice clipă, dar trăiam cu adevărat intens. Deci, în comparație cu ceea ce am fost ca tânăr, sunt acum, cum spune francezul, un nerezalizat, cu viața ratată, un om slab. Asta pentru că am o părere grozavă despre tinerețea mea“. Tema copilăriei revine și în alte dialoguri. Copilăria este o fantasmă, poate cea mai pură din toată literatura lui Cioran. Omul uzat de descurajare, obosit de protestul lui împotriva in Justiției de a exista, își schimbă starea de spirit ori de câte ori îi reapele în minte îndepărtata vârstă a copilăriei. În ultima convorbire (cu Branko Bogavac Le Comte, în 1992) spune aceste superbe propoziții: „aș da toate peisajele lumii pentru cel al copilăriei mele; mi-am iubit mult satul...“ Ce urmează se banuie. O altă fantasmă a desertăciunii și a răului fatal) îi ia numaidecât locul... Utopia neagră continuă...

Dintre cărțile scrise în limba română, Cioran aminteste numai două și anume *Pe culmile disperării* și *Lacrimi și sfîni*. Pe ultima o socotește chiar cea mai reușită carte a sa. Este, aici, un mic complex religios ce merită a fi discutat cu alt pricep. Deocamdată Cioran confirmă ceea ce am bănuțit când i-am recitat de curând *Lacrimi și sfîni*: violența antireligioasă a filosofului ascunde un spirit religios dezamăgit și un suflet mistic care se

îndoiește cu pasiune. Sunt bucurios să văd că moralistul se definește singur în acest sens. *Convorbirile* ale sale date realmente inedite. Deocamdată să mai reținem că, pe când era tânăr, voia să suferă de filis și a fost dezamăgit să afle că este sănătos și că a scris *Pe culmile disperării* („o carte absolut trănăntă“) ca să nu se sinucidă. Ideea lui, exprimată și în altă parte, este că „o carte este o sinucidere amănată“. Citind *Pe culmile disperării*, mama, preteasa din Râșinari, a crezut sincer că fiul ei a înnebunit și i-a trimis la doctor. Când a apărut *Lacrimi și sfîni*, preteasa s-a închis în casă de rușine. Fiul, ca s-o încurajeze, i-a trimis o scrisoare în care o asigură că *Lacrimi și sfîni* este „singura carte religioasă care s-a scris în Balcani...“ Acum (în 1984) comentează: „desigur, o însemă exagerare, însă nu într-un tot falsă...“ Remarcă de care trebuie să ținem seama când judecăm pe nihilistul Cioran. Vine din nou vorba despre limba română și filosoful francez din el zice o vorbă jumătate bună, jumătate răă despre limba în care s-a format: „o limbă neegalată însă neșpus de poetică“. Și aduce ca dovadă faptul că Shakespeare, Homer și *Biblia* sunt totdeauna provizorii, nimic nu este definitiv când este vorba de gândire și, mai ales, de starea de spirit care provoacă gândirea filosofului. Deocamdată, când revine în discuție copilăria, Cioran, scepticul de serviciu al unei lumi în agonie (aceasta este vizuirea care-l însoțește de la prima la ultima scriere!), are o clipă de împăcare și nostalgie. Merită a fi reprodus acest fragment. Nu întâlnim des asemenea explozii de bucurie la el. Cioran adăcă, pur și simplu, copilăria și detestă tinerețea, vârsta când a descoperit insomnia și ideea că existența este o zădărnice, o prăbușire, creația unui demiurg rău. Lucrurile încep, de la această vârstă, să se amestece: „Copilăria mea a fost raul pe pământ. M-am născut un departe de Sibiu, într-un sat românesc de munte; de dimineață până seara eram afară. Când a trebit să-l părăsesc, la vârsta de 10 ani, ca să merg la liceu, am avut sentimentul unei mări prăbușiri. Răul s-a petrecut pe la 16-17 ani. Tinerețea mea a fost o adevărată catastrofă. Am început să sufăr de insomnie; eram incapabil să fac ceva. În timpul zilei, trebuia să mă culc. Contrastul cu copilăria a fost pentru mine o mare experiență. Dar acum - să spunem după 50 de ani - mă simt mai fericit, căci nu mai trăiesc în aceeași tensiune. Consider asta ca pe o înfrângere. Atunci eram ca un demon, puteam să mă prăbușesc în orice clipă, dar trăiam cu adevărat intens. Deci, în comparație cu ceea ce am fost ca tânăr, sunt acum, cum spune francezul, un nerezalizat, cu viața ratată, un om slab. Asta pentru că am o părere grozavă despre tinerețea mea“. Tema copilăriei revine și în alte dialoguri. Copilăria este o fantasmă, poate cea mai pură din toată literatura lui Cioran. Omul uzat de descurajare, obosit de protestul lui împotriva in Justiției de a exista, își schimbă starea de spirit ori de câte ori îi reapele în minte îndepărtata vârstă a copilăriei. În ultima convorbire (cu Branko Bogavac Le Comte, în 1992) spune aceste superbe propoziții: „aș da toate peisajele lumii pentru cel al copilăriei mele; mi-am iubit mult satul...“ Ce urmează se banuie. O altă fantasmă a desertăciunii și a răului fatal) îi ia numaidecât locul... Utopia neagră continuă...

Dar românii? Cioran, confesivul, nu și schimbă prea mult ideile deja exprimate în cărțile lui românești și franțuzești. Față de ce spune în *Schimbarea la față a României* sunt puține nuanțe inedite. Ca popor balcanic (*balcania* este obsesia lui-Cioran!), românii au vitalitate, dar eșecul este destinal lor. Din eșec în eșec, din nenoroc în nenoroc, acesta este mesajul nostru în istorie. Suntem un popor zdrobit de istorie, poporul cel mai sceptic, fără iluzii, vegetativ etc. Nu-i pare inspirat în acest dialog (cu B. Ivry, apărut în *Newsweek*, în decembrie 1989), moralistul Cioran nu spune lucruri inedite. Peste numai trei săptămâni poporul vegetativ, zdrobit de istorie, îl va contrazice. Cioran a avut osetenitatea să recunoască acest fapt într-un articol publicat în Franța la începutul anului 1990. N-ar fi fost fără interes ca, în anexă, articolul să fie introdus în volumul pe care îl comentăm aici. Era, acolo, o speranță, o regăsire a originilor și chiar un sentiment de mândrie la invariabilul sceptic Cioran care declarase într-o conversație (din 1986, una dintre cele mai interesante din volum) că ar fi fost mai bine pentru el să fi rămas „ajutor de cioban“ în micul sat din care provine; și fi înțeles enleasatul lui de bine ca și acum; și fi fost acolo mai aproape de adevăr... Cum să înțelegem acest regret sămănătorist la existențialistul sceptic Cioran? Într-un singur fel, cred: că, după ce a citit toată filosofia și a scris el însuși un capitol important în filosofia secolului al XX-lea, spiritul lui îi spune că n-a ajuns la nici o soluție și că adevărul stă în vecinătatea celor care cred, fără multă analiză, în soartă... O înfrângere, desigur, încă o deziluzie pentru specialistul în destrămarea iluziilor, utopilor lumii... Cioran „ajutor de cioban“, o fantasmă uluitoare, o fabuloasă trăznăie...

**Convorbiri cu Cioran*, Editura Humanitas, 1993

Sub pecetea tainei

Aura Moldovan
TAINA
Ed. Geneza
București, 1993

O poezie răsucită în jurul proprii axe a gândurilor scrie Aura Moldovan, în *Taine*, plachetă de versuri mai degrabă solemne și prelungite în litanie decât atinse de lirism. Dorița de a spune esențialul e mai presus de cultivaerea armonilor interne și a lexicului poetic, primele sacrificate de dragul conciziei, cel de-al doilea redus la un număr restrâns de cuvinte, a căror semnificație primește astfel un spor de relevanță. Poeta se situează în zona de demarcație dintre lumină și umbră. „Nepuțând să aleg/ între noapte și zi/ linie verticală mă pun/ între lumină și umbră”. E o „poziție” de un act tragic, al destinului și cunoașterii, implicând și alte dihotomii: trup-suflet, timp-netimp, lumină-umbră. De aici părăsirea lumii adevărate în favoarea lumii de simboluri, însingurarea și retragerea în misterul unor taine imposibil de dezlegat. Caracterul religios, biblic al orora dintre poezii anunțat prin enunțul biblic o șansă, o încercare supremă de purificare prin supliciu. Geamătul de durere, disperarea și suferința sunt neantizate: „neostoiu timp își caută hodină/ și mugurii piroanelor durul/ însingurarea cârnii mele”. Din lucrul de care nu se poate despărți e trupul, simbol al păcatului, carcera a suflului care aspiră spre lumina divină: „spărcuțione încă vie/ eu înșămi strănă în par/ blestem în-păcarea de sine”. Sentimentul acesteia dualității cere imperios o alegere care nepuțând fi făcută duce la anularea ființei. Fără rezultat însă. Întrebările rămân și mai chinătoare, pereții tainei spartși se deschid într-un nou zid de întineric: „Răzvrătitu-m-am împotriva mea/ stanga mea a smuls dreapta mea/ ochiul stâng a smuls lumina ochiului drept/ și am zis/ fa-ce-se-va dreptate/ dreapta mea/ va ierta stanga mea/ ochiul meu drept/ va ierta ochiul meu stâng/ așa cum întinericul/ iartă lumina. // Cine este străinul care omoară/ pârğa jumătății mele?” (*Taina* VI). Prin postpunerea pronumelui și re-nunțarea la dubla determinare gramaticală versurile Aurei Moldovan capătă inflexiuni liturgice. Folosirea geruziului, de asemenea, intră în aceeași sferă de aplicabilitate a poeziei construită din cuvinte foarte puține, de o concentrare și adâncime remarcabile unori: „în firul ierbei coasa/ fulger/ împovărat de semnul altui fulger/ risipitor de raze ucigănde/ ascultă trecerea” sau „Am privit în groapă/ și am văzut oasele goale/ înfiorătoare liniște/ ușă deschisă, / chemare”. După cum se poate observa cu ușurință, ideea ocupă frontonul versului în timp ce expresia pare doar schițată. Concentrarea, dusă la maximum, atrage după sine, din cauza simplificărilor, expresii involuntar rutiniere precum „ghirlanda recunoștinței”, „dureros de suav”, nesusținute de câmpul semnificațiilor.

Indiscutabil interesante, versurile Aurei Moldovan comunică trăirile unui autor obsedat de misterul care e ființa omenească, dispus la jertfe și asumându-și suferința într-un mod care supra-luceștează dar și apropie luminile și umbrele tainei.

Lucian CHIȘU

Spre un nou comparatism

Remus-Mihai Voicu
COMPARATISM ȘI TEORIA
RECEPTĂRII
Ed. SZ
Cluj-Napoca, 1994

De la constatarea că „a compara nu este o metodă”, Remus-Mihai Voicu pornește un adevărat demers deconstructivist, ce vizează spulberarea oricăror certitudini cu privire la existența unei instituții numite literatură comparată. Primul capitol al acestei foarte minuțioase cercetări, intitulat „False premise pentru o falsă disciplină”, pune în mișcare o impresionantă bibliografie și are drept miză descrierea istoriei comparatismului ca pe o istorie a erorilor succesive. Pentru a se constitui ca atare, o știință are nevoie de un domeniu de aplicativitate și de o metodă specifică. Remus-Mihai Voicu se întreabă care este domeniul literaturii comparate și ajunge la o concluzie stupefiantă: literatura comparată nu și-a putut delimita domeniul! Principalele piedici ar fi: 1) constituirea literaturii ca instituție (și apariția termenului) abia în secolul al XVII-lea; mutația normelor estetice și instituționale este decisivă și ea perturbă serios o lectură „contemporaneizatoare”; 2) lărgirea granițelor literaturii, adusă de perioada post-modernă; 3) nerezolvarea problemei oraliității și a cârșilor populați; 4) absența unei teorii a ficțiunii (dispunem doar de o logică, elaborată de Vaihinger), în măsură să elucideze problemele sursologiei și 5) posibilitatea, totuși, limitată a ființei umane de a stăpâni un număr cât mai mare de limbi străine, asociată cu problema insurmontabilă a traducerii, ce perturbă lectura estetică, mai ales în câmpul poeziei.

Nici metoda nu are o situație mai bună. Mai întâi, pentru că a compara nu este o metodă, ci poate fi cel mult o parte a unei metode sau un preambul al ei. Apoi, chiar dacă acceptăm că a compara poate fi o metodă, ea nu este specifică. Se compară și în matematică, și în fizică, biologie etc.

Fără domeniu de aplicabilitate, fără metodă specifică, mai poate fi salvată literatura comparată? Teoreticianul clujean face și istoricul încercărilor de a salva această știință. În ceea ce privește domeniul de aplicativitate, observă el, întreprinderea devine din ce în ce mai dificilă pe măsură ce definirea termenului de literatură devine tot mai complexă. „Istoria” încercărilor de salvare a disciplinei prin inovații în definirea domeniului de aplicativitate notează un singur moment cât de cât semnificativ: renunțarea, după război, la termenul de „literatură universală” în favoarea celui de „literatură comparată”.

Ceva mai fructuoase se dovedesc încercările de a îmbunătăți metoda. Noile metode filosofice (fenomenologia, analiza limbajului), ca și noile științe (antropologia, sociologia, freudismul) aduc unele clarificări, dar autorul este nemulțumit (și pe bună dreptate) de acțiunea lor limitată.

Cercetătorul clujean este, însă, un comparatist și dinamitatez actualilor temeliile ale disciplinei nu servește decât edificării noilor ei temeli. Care vor fi clădite cu ajutorul teoriei receptării și a her-

meneuticii literare a lui Jauss, în care termenul-cheie este cel de experiență estetică, iar ținta o nouă antropologie culturală. Putem compara orice (mai ales doi scriitori, spune R.-M. Voicu) dar folosul pe care-l obținem comparând, de pildă un cal cu un stîlou este minim. Exemplul edificator pe care mizează comparatistul este cel al receptării romantismului german în Franța. Un comparatist ortodox va constata că francezii au tradus mult, în epocă, din Schiller. Va căuta să afle totul despre receptarea lui Schiller în Franța, despre scriitorii influențați de Schiller, corespondența lui cu scriitorii francezi și, în caz că e ingenios, câte ceva despre sursele franceze ale lui Schiller. Și cam atât. Dar, se întreabă Remus-Mihai Voicu, ce informații importante despre funcționarea instituției numite „literatură franceză” ne aduce un atare studiu? Doar detalii, istorie auxiliară, cum zice Călinescu. Pe când, dacă s-ar întreba comparatistul „de ce a fost receptat mai mult Schiller decât Tieck (sau E. T. A. Hoffmann) în Franța” el ar trebui să descrie: un orizont de așteptare al publicului francez în epoca romantismului, o mentalitate culturală anterioară, responsabilă de configurația orizontului de așteptare și să descrie o întreagă experiență estetică ce derivă din selectivitatea contactului literaturii franceze cu cea germană în epoca romantică.

„În ultimul capitol, intitulat „Domeniul și metoda”, se pun bazele noii definiții a disciplinei, în spiritul demonstrației anterioare: domeniul de aplicativitate este experiența estetică a colectivității de limbă, iar metoda este hermeneutica receptării (termenii, deși consacrați de H. R. Jauss sunt filosofi în accepții puțin diferite, diferente, de altfel, justificate de autor într-o cuprinzătoare notă de subsol). Astfel, cercetătorul clujean reușește într-o încercare extrem de importantă, chiar pe plan european. Cartea sa incită la o discuție mult mai amplă, la care-i invităm pe toți comparațiștii.

Răzvan VONCU

Actualitate și durată

Paul Everac
CĂTEVA FELURI DE DRAGOSTE
Ed. Eveniment
București, 1993

Citind „la concurență” două dintre cele patru volume publicate de Paul Everac în 1993 - un roman și o culegere de piese scurte - „concurența” a și început să opereze: autorul dramatic consacrat a fost întrecut de romancierul debutant. Romanul *Căteva feluri de dragoste* (titlul, deși bine orientat comercial, nu atinge decât în treacă gravitatea problemelor luate în discuție) este tot ce se poate imagina mai profesionist: un roman clasic, călinescian, scris febril, cu o ironie ce sârșește, paradoxal, în patetism. În fond, cele „câteva feluri de dragoste” sunt doar două: dragostea ca destin biologic și, iarăși, dragostea ca damnare istorică. Este aici „viața lumii” (pentru necunosători, precizăm că *Viața lumii* este titlul uneia dintre cele mai bune opere dramatice ale lui Paul Everac) în care variantele de eșecuri sentimentale sunt agravate de

eșecuri ale adeziunii politice, ambele angajând ființa afectivă la paroxism.

Datarea romanului (1986) este derutantă: nu șim dacă pe vremea aceea Paul Everac ar fi putut scrie (nu gândi, ceea ce, paradoxal, era ceva mai ușor) despre socialism ca despre un „sclavagism filozofic” și alte asemenea îndrăzneții, cum o face acum, oricâte privilegii de ținută și de notorietate și fi deținut. Înțelegem prin „privilegiu de ținută” înțelepciunea de a fi refuzat înregimentarea sub orice formă, inclusiv favoarea comună de a fi fost membru de partid, rămânând după consacrarea ca autor dramatic un liber profesionist tenace și, până la sus pomenita... demnitare, incorrigibil.

Câteva feluri de dragoste este, ca formulă literară, o „cronică de familie” construită pe arbele genealogice al Runcanilor din Glodeanu, trunchiul fiind Grigore, țărânu bizar care ciopește lemne și piatre, un „holist”, spune autorul, hult de toată lumea și desoperit, postmortem, ca sculptor inspirat. Lui îi este dedicat unul dintre cele mai tulburătoare capitole ale cărții. Un luminat rupt de cele lumești care își plătește starea de grație cu moartea Zamfirică, cea mai pură întrupare a idealului său chinuit de perfecțiune. Între Grigore și strănepoții săi (Valeria, Sonia, Ovidel) două generații se confruntă cu himera comunismului. În multiple variante de atașament, de la credința bigotă a Silvicăi (cea care moare lăsând copiilor mesajul testamentar de „a păzi linia”) până la cei ce se acomodează, speculând slăbiciunile sistemului, ca Petre Runcan, și de la romantismul stalinist al lui Ciofu până la devotamentul agresiv al lui Stoiu și, de aici, la contemplația defensivă a lui Vlad. Încercările factologice impresionantă (cu același material pe care Everac îl risipește pe trei sute de pagini se putea scrie un roman fluviu), ramificațiile genealogice iscusit împletite, care adesea se pierd pentru a fi regăsite mai târziu, lasă un gust de epopee, de saga a comunismului românesc, brută, grotescă, pasională și atât de zadarnică în această pasionalitate. Care este speranța ce rămâne? O altă iluzie: arta. Vorba poetului: „Față de moarte nu avem decât o posibilitate: să facem artă înaintea ei”. În capitolul final, romancierul convoacă valorile neperisabile: iubirea, tineretea și arta. Valeria (micuța țărâniță), Sonia (violonista), Vlad (contemplația științifică), Nina (iubirea) și Ovidel (curiozitatea erudită), deși din generații diferite, se solidarizează pentru salvarea umanului. Autorul însuși își oferă un repaos pe muzica din Dubla partită de Bach, încercând cu pedanterie să transforme muzica în cuvinte. Dacă în roman privirea este patetică și acoperă suprafețe întinse de timp, în cele patru piese (mai lungi sau mai scurte) din volumul 4 Everac (Editura Quadrat Press) ochiul critic și zeflemist - cuprinde mici porțiuni vizibile ale prezentului.

Sentimentul este că, deocamdată, dramaturgul își reglează tirul și tatonează o posibilă tematică a dramaturgiei postcomuniste: clasaerea culegerii politice și răsturnarea raporturilor dintre căli și victime în Lichidarea, complexul de inferioritate față de Vest, nu totdeauna justificat (Putzen), corupția (Gunoierul), farsa investițiilor străine (Portocale din Granada). Dacă în roman ca tendință pedagogică de care Paul Everac nu se poate despărți, exprimată, cel mai adesea, prin excesiva explicare a problemei, se risipea pe suprafața amplă a pânzei, în piesele de teatru capătă o anumită ostentație, mai ales în farsa Portocale din Granada, unde, prin condiția însăși a speciei,

intenția satirică e pusă la vedea. Adevărul este că, în teatru, primul actualitate strict actualitate sau, în orice caz, autorul de actualitate trebuie să fie cu un pas înaintea actualității, sau, poate mai exact, deasupra ei. Dar și unde materialul este fluid și versatil, meșteșugul dramaturgului de a da viață personajelor - problemă vocației - este incontestabil. În teatru, mai ales formele schimbărilor pe care le-a provocat revoluția în caractere și componente. Nu este defel seducătoare lumea de tranziție pe care o poartă pe Paul Everac. Are o vulgaritate funciară și interes rudimentar limitate la orbecială după afacere și la interminabile fornicății cupiditate și concupiscentă.

bani și la sex. Paul Everac privește lucrurile cu bărbăție și nu sfiște să-și coloreze paginile, ceea mai comercială manieră, scene amoroase. Nu numai pentru că „așa se poartă”, dar, mai ales pentru că este adeptul unei „literaturii a vieții” analogă cu „Lebensphilosophie”, puțin empatică dar atașată adevărului vieții. Autorul lucrează dintotdeauna cu teorie a vieții ca justificare a atâta câtă viață, atâta literatură. Teoria are mai multe capcane și nu poate evita o anume nuanță conservatoare. Personajele trebuie să vii, iar caracterele „tipice”, eventual în „împrejurări tipice”, cum suna o opinie a lui Engels, transformată în clișeu de teoretic realismului socialist. Sigur că asemenea concepție a hrănit literatura clasică și ea rămâne vrednică de stimă atâta timp cât este manipulată împotriva atitudinilor novatoare.

Alergic la extreme și extremism, Paul Everac s-a autocorinat și suportă presiunea exercitată asupra centrului „echidistanței”. Obiectivist, dar stare să descopere dreptatea țărânu riscând să nu fie iubit de oameni, pentru că iubirea este o săși exces și, respingând excesele, Paul Everac respinge excesele. El vrea să existe în actualitate și în transcendent, să fie și clasic și modern, și european dar, neaș. Nu face economie de neologisme (nu o dată barbarism) dar răscolește în fondul lexicului pasiv, „lexicoteca” limbii române încercând să pună în circulație savuroase cuvinte abandonate. Încercăză prea mult din dorința armonie și claritate, dar nici în disprețuște misterul închinat simbolului; doar că simbolurile sunt deschise și explicate. Dar urma urmei, ce este „echidistanța” aceasta de care se face acum vorbă, cu un cuvânt de laborator de cămin? Nu este cumva vază de aspirație spre înțelepciune? În lepciune care, spre nenorocire, nu poate fi altfel decât „echidistanță”. E un fel de a trăi după principiul „sunt om și nimic din mine este omesc nu îmi este străin” (de aceea vom citi în paginile Everac despre artă, literatură, muzică, muzică, în capitolul introductiv unori cam cu ananasa... vom fi antrenați și în subteranele acolo unde colcaie „viața lumii” dar și arta de a evita greșala, care te condamnă la o perpetua disponibilitate. Paradoxal este scriitorul face (în Căteva feluri de dragoste) o admirabilă teorie a erorii: „Eu nu arișez adevărul”, spune intelectualul Vlad Runcan, „Eu nu cred în el. Eu știu că este eroarea la fel de fecundă, că nu mai fecundă decât adevărul. Eroarea are un joc, care este joc uman și pe care, adevărul, îl definește, îl înțeptește. Nu spus-o numai eu. Eroarea e parte de disponibilitate a omului și a murii pentru adevăr, e, din nefericire, a muri pentru o eroare plauzibilă...” Iată că înțelepciunea devine o artă a erorii fecunde.

Mircea GHITULESCU

Marin SORESCU

Ochetele

Îi dureau dinții pe câte unii

Și era unul care trăgea dinții.

Și-l chemau.

- Vino și pe la mine, că mă doare dintele de mor.

- Vin.

Își lua sfoara. Nu orice sfoară era bună,

Doar aia ceruită - subțire și ceruită, -

De nu se rupe. (O pun, la Dunăre,

La undiți și trag crapul atâta). Nu știu

De unde făcea rost de ea.

Și cu cuiul. Își lua cuiul ori cerea de la client.

Și băga ochetele aței și apuca dintele.

Și capul celălalt al sforii legat de cui

Și cuiul îl bătea în masă.

- Ai o masă?

- Da.

Și bătea cuiul în masă.

Și ăla, priponit de dinte, se uita cum intră cuiul în masă

Și-i părea rău că i-o găurește.

Se mai uita doctorul prin casă.

- N-ai o cutie?

- Da.

Și trimitea pe altcineva să ia cutia (cutii de-ălea de lemn).

„Ca să punem aici pe cui, pe floare, așa,

Ca să nu iasă când scoatem dintele. Să vezi ce ușor iese...”

Și între timp unul, care venise cu doctorul ăsta,

Așa ca ucenic, să mai bea o țuică,

Îl înțepa cu sula pe la spate.

- Iuu! țipa bolnavul.

Și când se zbicea, ieșea dintele.

- Gata! Văzuși ce ușor fu?

- Ușor pe dracu! De ce nu-mi spuserăți că mă înțepați în cur?

Nu mai pot!

- Lasă, că asta e injecție, că am auzit că acum așa se scot

Măselele la oraș, numai cu injecții,

Și, ca să nu se infecteze, hai să mai bem o țuică.

Să știi că ochetele ăsta al meu n-are moarte!

Nu mi s-a întâmplat să se desfacă, sau să se rupă

Așa.

Asta era în Nătărași la vale.

Dentistul ăsta era dintr-ai lui Vulpe al bătrân,

(Sau dintr-ai lui Calotă?)

Aici la Gura Racului și la Mătăsoaia maistor la scos măsele
Era Panduru.

El nu mergea pe păcălitate, ce ață, ce-nțepat în bucă?

Îți scotea măselele cu cleștele, ca pe cuie.

Te pune jos pe-o rogojină - venea cu rogojina la

Subsuoară - și nu știu cine îi făcuse rost de niște clește

Franțuzești. Foarte bune clește! Te pui cu Napoleon?! Patent, domnule,

Se înșuruba pe dinte

Și nu-l mai scăpa. Tu stăteai întins pe spate,

Îți pune genunchele pe piept, și trage!

Pfuu! Avea putere în mâini, și-l ajuta și scula - franțuzească -

Se nimerea să scoată și două măsele odată,

Așa de bună era.

Așa l-a găsit odată tata pe Chirimențu,

Cu gura plină de sânge, cu două măsele în mână,

Și ăla îi întindea rogojina iar, să-i scoată alta,

Că n-o nimerise pe cea rea.

- Ptiu, fir-ați ai afurisitului de dinți!

Scoate-i pe toți odată, să termin odată povestea,

Că te-apucă durerea când ți-e lumea mai dragă

Și-ți duci viața într-o durere!

- Taci și cască gura mare!

Conegliano, Buna Vestire (detaliu)

Valeriu CRISTEA

„Despre o carte intitulată *Lolita*“ (I)

Scritorul american de origine rusă, după ce fusese scriitor rus în Europa occidentală și semnase cu pseudonimul V.Sirin, Vladimir Nabokov (1899-1977) este creația frământată a nostru secol în nu mai mică măsură decât, să zicem, A. Soljenjin. Născut pe malurile Nevei, la Sankt Petersburg, într-o familie aristocratică, a avut parte, dar numai până în 1917, de o viață de basm: „Copilăria și adolescența lui fuseseră cele ale unui adevărat prinț, trăind într-o reședință elegantă din capitala Rusiei sau într-un conac, pe o moșie“ (am citat din postfața acad. prof. Dan Grigorescu, pe care am fi voit-o mai amplă, la romanul *Lolita*, publicat de curând la noi, în traducerea dlui Horia (Horea Florian) Popescu, de editura Universal-Dalsi, roman ce ne-a prilejuit însemnările de față). În 1919, la numai 20 de ani deci, părăsește, împreună cu familia, Rusia aflată în plin război civil. Lumea emigrației „albe“ este însă de asemenea profund dezbinată, conflictuală - și ei îi cade victimă înșuși tatăl scriitorului, om cu vederi democratice și cu sentimente anglofile, ucis în 1922 de membrii unei grupări fascinate ruse. Într-un interval de numai cinci ani, destinul tânărului Nabokov, aflat între ciocan și nicovală, între forțele compacte și oarbe a două ideologii funeste, este complet remodelat. Studiile efectuate la Cambridge nu-i sunt de mare folos în agitata Germania interbelică, unde a schimbat vreo 50-60 de locuințe sărăcăcioase și a trăit din expediente (antrenor de tenis, autor de careuri de cuvinte încruciate pentru revistele rusești din exil, meditator de limbă engleză). În 1937, „cel mai de seamă romancier în lumea emigranților ruși“ (cităm, în continuare, din sau după Dan Grigorescu) părăsește Germania lui Hitler și se stabilește - nu pentru mult timp însă - la Paris. În mai 1940 debarcă în Statele Unite, aducând cu sine manuscrisul celui dintâi roman scris în engleză, *Adevărata viață a lui Sebastian Knight*: „probabil că nu se aștepta ca de acum înainte să înceapă cea mai veselă și cea mai liberă perioadă a vieții lui de după frumoasele zile ale copilăriei din Rusia de odinioară“. Viața lui Vladimir Nabokov e pitoresc alcătuită așadar din mari cioburi multicolore de existență: 20 de ani trăiți în Rusia, alți 20 în Europa occidentală (Germania, Anglia, Franța) și aproape 40 - în SUA. Unde răsfațatul aristocrat de la începutul secolului redevine un prinț, al literaturii americane și universale, al succesului irezistibil, al Faimei (cu F mare). Reușita - parțială în Europa, totală în America, și apoi în lume - nu ar fi fost posibilă dacă

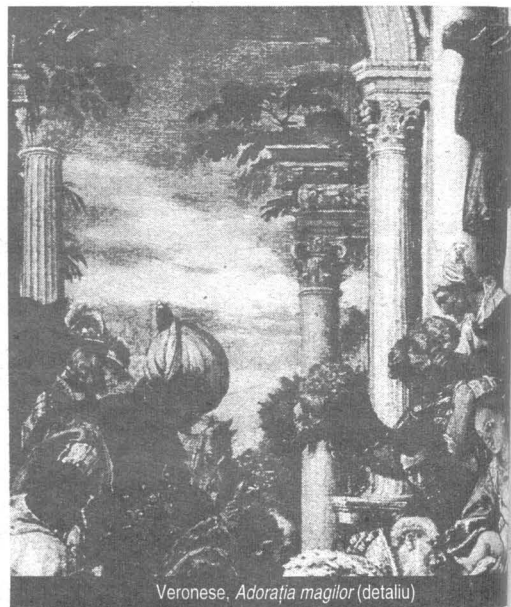
scriitorul bilingv și omul poliglot nu ar fi reprezentat, în una din ultimele sale ipostaze, acel tip de nobil rus european (cosmopolit) ce l-a obsedat pe Dostoievski. Ca și Soljenjin, Nabokov nu ar fi existat însă fără viscolul de evenimente cumplite ce a bântuit veacul nostru. Cu amândoi istoria s-a jucat, așa cum vântul se amuză cu un fulg. De aceea, probabil, ambii au vrut să se răzbuie pe ea, fiecare în felul lui. Primul s-a agățat ca un scai de pulpana istoriei, de unde nu e chip să-l înlături. Al doilea a preferat să o ignore seniorial, sau ca un gentleman ireproșabil. Încă din perioada exilului european, Sirin a produs în rândul emigranților ruși „o vagă neliniște“. „În primul rând - explică în postfața sa dl Dan Grigorescu - din cauza indiferenței sale față de toate doctrinele salvării, fie ele religioase sau politice. El nu a fost nici partizanul unor idei sociale umanitare, nici al vrenuiea din diversele orientări ezoterice sau mistice (...) cum au fost mulți alți exilați ruși“. În romanul *Lolita*, care se întinde în timp din preajma primului război mondial, când protagonistul are doar câțiva ani, până în 1952, când bizarul personaj (cu nume nu mai puțin bizar) Humbert Humbert moare în închisoare, în ajunul procesului de omucidere ce-i fusese intentat, istoria strălucește prin absență. Undeva, pe la începutul narațiunii, este sesizată, absolut în treacăt, „umbra unui alt război mondial“ (al doilea), altundeva, spre sfârșitul ei, se face, mai întâi o aluzie, apoi o trimitere - în fugă - la războiul din Coreea. Atât. Nimic din viciul istoriei nu mai pătrunde în elegantul turn de filele al scriitorului și în lumea, deloc strămătă de altfel, a celei mai celebre dintre cărțile sale. Apolitic și ateu: nimic semnificativ nu se zărește prin cerul absolut transparent (*Lolita*, ed.rom., p. 36). Nabokov este sau în orice caz pare a fi un esthet pur, un adept al artei pentru artă, un decadent și chiar un amoralist: „... *Lolita* nu urmărește un scop moral - explică autorul romanului într-un text din 1956, despre propria lui carte, text tradus și inclus în ediția română. (*Despre o carte intitulată Lolita*, p.p.344-351). Pentru mine - continuă Nabokov - opera de ficțiune există în măsura în care îmi produce ceea ce aș numi grosso modo bucurie estetică, adică sentimentul de a fi oarecum conectat undeva cu alte stări existențiale unde norma este arta (curiozitate, tandrețe, bunăvoință, extaz). Nu sunt multe cărți de acest fel!“ - ne previne scriitorul. Un asemenea autor, inevitabil ludic, care se joacă arogant cu propria sa erudiție, imensă, cu propriile sale cuvinte, scoase din rezervoarele mai

multor limbi, cu procedeele unor modalități narative suprapuse și cu narațiunea în ansamblul ei, menținută strâns într-un regim de ambiguitate, care ia oarecum în derădere romanul și pe cititorii lui naivi (dar care cititor de romane nu e la urma urmei un naiv?) : „Atunci am scos revolverul - vreau să spun că un cititor ar putea presupune că am făcut lucrul acesta nebunesc. Nu mi-a trecut niciodată așa ceva prin minte“ (*Lolita*, p. 308) -, un asemenea autor ar trebui să nu-mi placă. Și totuși îmi place: intervine, coșeștoare, de mult nemaiîncercată cu atâta intensitate și într-o stare atât de pură bucuria, *fericirea estetică*, de care vorbea însuși Nabokov. Cum în bietele noastre vremuri cocărate sub povara politicii și a istoriei posibilitatea unor asemenea reacții de lectură a devenit rară, să salutăm - gestul mă surprinde și pe mine - virtuțile turnului de filede. Cel puțin de arta sa să nu se atingă istoria care s-a distrat de minune cu artistul și care a făcut dintr-un aristocrat rus un cetățean american (mai mult sau mai puțin respectabil, căci tocmai *Lolita* a provocat în Statele Unite un mare scandal!) Vom vedea de altfel că nici gratuitatea „cinică“, nici arta pentru artă amorală nu constituie ultimul cuvânt al acestui incomparabil maestru al echivocului, care știe a învecina incompatibilitățile, și chiar a le face să se întrepătrundă.

Dacă istoria e gonită din literatura lui Vladimir Nabokov, istoria literaturii (cu care de altfel se ocupă atât autorul cât și personajul principal al *Lolitei*), e, dimpotrivă, convocată în plenu ei aici, pentru a fi nu o dată parodiată. Romanul de care ne ocupăm e literalmente tixit de nume de scriitori și de personaje literare, de titluri de cărți: Ronsard, Sade, Poe, Dickens, Turgheniev, Dostoievski, Proust, Don Quijote, *Mizerabilii*, Jean Christophe ... Alte nume de scriitori și de personaje literare, alte titluri de cărți plutesc în aer și cititorul e invitat (presat) să le rostească singur: André Gide, de pildă, și al său *L'immoraliste*. Literatura pătrunde în literatură și prin fantezia (bine controlată) a autorului de a (re)boțoa personaje și obiecte. Persoana care îl îndrumă pe protagonist spre un spital orașeneș (unde Lolita ce arde de febră va fi internată) e numită Erikönig (după celebra poezie a lui Goethe); mașina, car-ul cu care Humbert străbate Statele Unite devine „bătrânul și șubredul (...) Melmoth“ etc. *Lolita* e o operă de sinteză literară, filologică și onomastică și totodată un profund original. Construită până la ultimul detaliu și în același timp spontană și liberă. Calculată și imprevizibilă.

Cerebrală și inspirată. Ca și eroul său iubitor de șah, autorul (autor cândva și de careuri de cuvinte încruciate, după cum s-a arătat mai sus) e foarte sensibil la „magia jocurilor“. Totul e premeditat, nimic nu e întâmplător în romanul lui Vladimir Nabokov. *Lolita* e un edificiu de aluzii precise, descifrate pe măsura progresului lecturii, sau după încheierea acesteia. Mai mult sau mai puțin celebrul dramaturg Clare Quilty, rivalul protagonistului, pe care acesta îl va ucide la sfârșitul cărții, apare la începutul ei într-un sec articol de dicționar, care pe moment nu ne spune nimic, pare o simplă „umplutură“. „Vânătorii vrăjii“ e numele bizar și obscur al unui hotel (sau motel) legat de periplul amoros al eroului dar și titlul unei piese a lui Quilty, în care urma să joace Lolita. McFate e o colegă a Lolitei la școala din Ramsdale, de care lumii cunoștință când Humbert reproduce - cam fără rost, așa ni se pare la prima vedere - catalogul clasei, știut pe dinafară ca un poem; dar și numele pe care protagonistul i-l

preciziei - până la absurd jurnalul distrus fusese un obiect elegant. „produs de Blank Blain Co. Blankton, Massachusetts“ - scrupulul exagerat al amănunțelului - până la a nu ignora nici măcar un fir de păr lipit în chip de semn de întrebare pe perețele unei cămări (...), autorul plasează „oglinzi“ în calea celor mai importanți personaje ale sale (pederastul Gaston Godin îl „reflectă“ pe amatorul de nimfete H.H.), refuză hotărât rolul de demnitar pe care totuși îl revendică în stil de păpușar într-un final în care un personaj nu izbutește să ucidă (deși trage foc după foc) iar altul nu reușește să moară (deși are corpul său destule gloanțe pentru a succomba de mai multe ori), anticipează ceea ce nu poate anticipa decât eroul (că eroul nu fi părăsit de Lolita, că va ucide și nu dezvăluie ceea ce se pretinde că dezvăluie (la p. 299); numele adevăratului iubit al Lolitei, nume „pe care cititorul perspicace l-a ghicit probabil, de multă vreme“, așa încât, scriitorul, nu se mai obosește să ni-l spună! Cu asemenea perfiditate de narator abil, Nabokov co-

Veronese. Adorația magilor (detaliu)

dă, în confesiunile sale, destinului, fatumului. Mama lui Humbert moare în timpul unei furtuni, ucisă de un trăsnet. Amănunțut biografic trimite la monstruoșitatea eroului, pentru care cea ce i-a dat naștere este, astfel, cumplit pedeștit. Faptul că în copilărie H.H. voise să se facă spion e o aluzie la clandestinitatea vieții sale de pervers mereu temător de a nu fi descoperit. O banală minge de tenis scoasă în treacă la vedere la începutul romanului „anunță“ un moment de vârf al acestuia: marele dans tenisistic al Lolitei, explozia supremă a farmecului ei demonic, de nimfetă ș.a.m.d. Virtuoș al procedeelelor romanești, de care se folosește ironizându-le (convenția manuscrisului, complicată aici, scris de o persoană, încredințat alteia și publicat de o a treia merge până la eliminarea completă a autorului adevărat, care nici nu mai știm ce caută pe copertă, citarea de texte „adevărate“: scrisori, tăieturi din ziare etc. - până la citarea dintr-un jurnal distrus cu cinci ani înainte - „așa cum spionul transmite oral conținutul notei pe care a înghițit-o“, mimarea

struiește o proză plină de capcane. Cea dintâi capcană întinsă cititorului o constituie înșuși titlul romanului: *Lolita* sugerează un cu totul alt gen literar decât cel cărui realitate îi aparține. Pe de altă parte, cuvântul critică literară înaltă vorbit de „*nisipurile mișcătoare ale lui Nabokov*“. Nici o parte de loc ferm pe care pe care se propune să meargă. Nu este niciodată sigur de nimic, cititorul pe acest scriitor. Nu știm măcar ce citim: o tragedie sau o comedie? Un critic (Hovart Nemerov) a definit astfel „buzigautele romanului lui Nabokov: „*Lolita* e, poate, cea mai hazlie comedie de la Herodotus încoace“ (am citat din cele câteva pagini de Comentarii critice inspirat anexate volumului la care ne referim). Nu știm apoi ce să-l calificăm pe eroul și autorul convențional al cărții, ascuns sub pseudonimul dublat de Humbert, avem de-a face cu un nebun, monstru, un om totuși, doborât de o foarte nefericit? În numele următor al revistei vom începe răspundem acestor întrebări în primul rând celor legate de întunecatul Humbert Humbert

Constantin ABĂLUȚĂ

Autoportret cu mașini de scris

PAHARUL CU APĂ DIN DULAP

M-am dus să umplu paharul cu apă din dulap.
Dacă umplu paharul cu apă din dulap mă simt bine
toată ziua.
Întotdeauna când nu sunt acasă cineva bea apă din
pahar
și atunci când mă întorc mă simt ca un rege
care a mai oferit câțiva ani de pace supușilor.
În momente critice ale ființei mele și-ale lumii,
nivelul apei din pahar tinde către zero.
Atunci regele din mine-i în dilemă,
să-nfrunzesc dușmanul prin viclenie sau prin luptă
dreaptă?
În cele din urmă sfârșesc prin a umple iar paharul,
întredințându-mă cu totul echilibrului natural al apei,
transparenței paharului,
opacității dulapului.

CINEVA CU O LANTERNĂ

Noaptea când vin acasă
sunt urmărit cu lanterna dintr-un balcon.
Merg în spotal de lumină gândindu-mă cine poate fi.
Prieten, dușman, admiratoare, copil jucându-se,
vreun bătrân care se plictisește?
La ușa blocului lumina rămâne nemișcată așteptând
să intru.
Uneori, din hol, privesc peste umăr
cercul luminos din care-a scăpat trupul meu.
O, noapte,
ști-vom vreodată cui întinzi această cursă:
mie sau cercului luminos?

PETARDE ȘI LUCRURI

În colțul camerei, pieziș, oglinda rotundă.
În spatele oglinzii atâtea lucruri:
flanelle, pungi cu ciorapi, un radiator stricat, ziare
vechi.
Când vine cineva pe la mine îmi admiră oglinda
fără să știe ce zace în spatele ei.
Chipul lui se oglindește radios în apele egal
luminoase
ale suprafeței ce dă în odaie. Mie mi-e gândul
numai la lucrurile din colț, știute în spațiul strâmt și
obscur.
Sigur că aș putea să iau de-acolo lucrurile,
dar golul rămas n-ar fi mai liniștit.
În plus, noaptea, cui aș lăsa lucrurile?
Așa cel puțin știu că sunt după oglindă și dorm mai
împăcat.
Fața oglinzii o las doar camerei și vizitatorilor
care-și exhibă fețele ca pe niște petarde victorioase.

CASA DIN COLȚ

Casa din colț vede oamenii pe două străzi,
știe cine va-ntâlni pe cine.
Surprinde vântul chiar la cotitură.

Când moare cineva pe una din străzi,
le spune trecătorilor că lumea nu se oprește aici.
Ea dă un punct de vedere orbilor
și-i bucură pe copii.
Împrejurul ei ploaia își amintește de potop.
Împărțită între două goluri,
e prima care cade la cutemur.
Prima pe care zorii o pulverizează
cu laserul lor subpământean.

VÂNTUL

Vântul face vârtejuri în fața casei mele.
Mă voi urca în pod și voi sta acolo cât trebuie
ca viața mea să se hotărască.
Vântul nu știe dacă mă mai poate ajuta.
eu nu-l acuz, eu nu sunt bun de nimic.
Vecinul de la care iau apă îmi face semne să mă
grăbesc.

Privesc umbrele crengilor
pe alte crengi,
E dureros că stau în liniștea geamurilor
care nu vor să crape, e-ntristător că n-aduc
certificat de sub nici o dărâmtură, O, vânt
care constai primul tot ce nu există.

SUNT ATÂT DE SINGUR

În casa în care am locuit
ceva se sfârșește ca o nuanță
de gri care intră-n albastrul pereților seara.
Deschid fereastra ca pentru a zări oameni
pe strada mea mereu pustie.
Am intuiția geamului crăpat
care descoperă siluete inexistente în aer.
Poștașului îi dau bună ziua degeaba.
Sunt atât de singur încât stau într-un picior,
scuză inacceptabilă pentru cei de la ghișee
care țipă abrutizant Următorul!
Următorul!

OMUL APATIC

Omul apatic merge în toate direcțiile.
Poartă o pelerină plină cu săgeți desenate cu cretă.
Face pași minuscule, pelerina îi ușor.
Are un văr în provincie, misit de cai, acum la șomaj.
Are un frate-n Canada, paznic al lacului Ontario.
La o întretăiere își pune la-nțâmplare arătătorul
pe pelerină. Pornește în direcția săgeții
celeii mai apropiate. Locuiește sub un pod,
loc bun de unde trage la țintă,
spulberă norii cât ai zice pește.
Cu fiecare nor spulberat brațele i se-ncălzesc mai
tare,
hei, ca atunci în cimitir lângă tatăl său care săpa
gropile
și-i da lui iarba de deasupra.
Când ai multă iarbă soarele prinde tărie,

spune omul apatic și-o apucă-n direcția
săgeții de pe piept.

AUTOPORTRET CU MAȘINI DE SCRIS

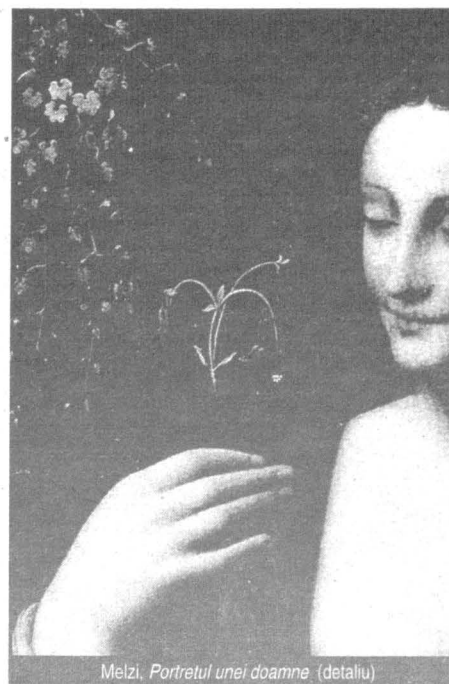
Casa în care locuiesc are patru camere
fiecare cu mașina ei de scris.
Astfel nu simt niciodată trecerea timpului.
Litere cu caracter diferit nori de vară
alunecarea și rotirea carului anotimpurile
tandă devălmășie.
În zilele cu soare trec din cameră în cameră ca un
om,
schimb pe rând mașinile de scris ca un zeu dezlegând
constelații în cele patru vânturi.

SPAȚIU

Segmente
zile din nimic
am apa chipului mort
veniți să fim alături de frica
atât de plâpândă
atât de caldă
a camerei
goale.

MEMENTO

Seara
adaug câteva cuvinte faptelor zilei
aici, în acest caiet.
Ai casei dorm. Eu încă mai caut
drumul furnicilor.

Melzi, Portretul unei doamne (detaliu)

Bogdan POPESCU

Vorbitor

Să mă fi văzut când am venit în sat, nu astăzi. Chiar dacă trecusem de treizeci, eram încă frumoasă. Aveam părul lung de tot, negru, și-l împleteam în două coade groase, ca pe timpul când mergeam la pension. De câte ori mă pieptănam, îl ungeam cu ulei de nucă. Așa era pe vremurile alea. Aveam pielea albă și moale, iar ochii-albaștri și curați. Erau, ce-i drept, puțintel ieșiți din orbite, dar asta din cauză că nu vedeam prea bine. Miopia, de care am suferit de când mă știu, a avut o importanță foarte mare în viața mea. Așa l-am cunoscut pe cel de-al doilea soț al meu. Lucram ca funcionară pe lângă un mare depozit de materiale de construcție, după ce bolșevicii desființaseră Banca de Scont, unde făcusem o carieră strălucită până atunci. Chiar sefa mea de birou mă lăudase în fața colegilor, că n-am lipsit niciodată de la slujbă și că făceam întocmai ce mi se spunea. Dar nu de dragul muncii mele mă lăudase Stamatoaia. Cu vreo două zile înainte stam de vorbă cu o colegă în birou, cu spatele la ușă. Și cum urechile mele fine nu m-au înșelat niciodată, am auzit-o pășind tiptil în spatele nostru pe șefă. M-am apucat să vorbesc tare nitan-nisan, că s-a și speriat colega mea, săraca: „Ce părere ai dragă de doamna Stamate? Nu-i dai nici treizeci de ani și se îmbracă cu atâta gust!” Am auzit-o pe șefă cum se îndepărta ci pași repezi, făcându-și mai apoi o intrare zgomotoasă. Ne-a zis bună dimineața și ne-a rănjit cuceritor pe sub mustața ei de husar. Era urâtă ca o balabustă și rea ca Muma Pădurii. Peste vreo săptămână m-a propus directorului pentru mărire de salariu. Pe atunci eram încă fericită. Primul meu soț, ofițer de carieră în Armata Română, căzuse prizonier la ruși. Reușise să-mi trimită o scrisoare prin unul care evadase. Îmi spunea să stau liniștită, că îi tratează corect bolșevicii și că pentru el războiul s-a terminat. Să fiu cuminte și să-l aștept, că n-o să mă dureze mult și o să se poată întoarce acasă. Aproape zece ani trăiam cu el. Dar zece ani de viață cum cred că n-ar fi unii în stare nici într-o sută de vieți. Nu m-am certat cu săracul Cătănescu nici măcar o dată. Locuim cu chirie undeva pe lângă Grădina Icoanei și eram fericiți. După ce ieșeam de la slujbă îmi luam șevaletul și vopselurile, mă duceam în parc sau chiar pe străzi mai liniștite și mă apucam de pictat. La început în acuarelă, pe urmă cu vopseluri serioase. Seara, când venea și el, îi arătam ce măzgălisem, mă lua în brațe și spunea că o să ne îmbogățim dacă vindem tablourile mele, dar mai bine să le lăsăm ca să aibă copiii noștri, când se vor face mari.

N-am avut noroc de copii. Cum a potrivit Dumnezeu lucrurile, numai El știe: mama a avut zece fete și, dintre toate, una singură a reușit să facă un copil - o fată - și aia prin cezariană. Noi alelalte - nimic! Sufeream de nu știu ce sterilitate, sau naiba știe de ce. Așa că, ce era să facem? Ne-am luat toate bărbat și ne-am pus la casele noastre pe trăit cuminte și decent, cum ne învățase tata de mici, folosindu-se uneori și de o biciușcă de birjar - că pe atunci încă se mai umbla cu birja prin oraș. Abia mult după războiul primul mondial am început să apară mai multe automobile. Tata purta mustați groase și avea o privire de te îngheța. Dar era un om milos. Odată, când ne întorceam eu și cu el de la piață, l-a văzut pe unul care ducea găinile spânzurate de picior. Săracele își suceau

în fel și chip capetele, probabil se amețiseră. Tata l-a rugat pe om să-l lase să-i ducă el păsările până acasă. Omul s-a uitat cam căș dar, văzând că are de-a face cu o persoană serioasă, i-a dat voie. Și tata le-a luat în brațe, a străbătut cu ele așa jumătate din oraș, nimai ca să-i arate că n-are nici un rost și e păcat să chinu animalele degeaba. Nu mai spun că s-a umplut de găinați și fulgi pe costumul lui cel bun. Cu noi noi nu se arăta atât de milos. Mi-aduc aminte că eram ceva mai mărișoară și am găsit pe stradă o piesă de argint. Îmi tresărea inima de bucurie când mă gândeam că o să le cumpăr surorilor mele câte un coșuleț de zahăr. Am dat fuga, am luat zece coșulețe și am întins-o spre casă fără să mai aștept restul care trebuia să fie destul de mare. Când să deschid poarta, hop! nas în nas cu tata. „De unde le ai?”, m-a întrebat. I-am spus. Mi-a aruncat dulciurile și le-a zăbit ciu picioarele, pe urmă m-a chemat și m-a alțoit cu o curea de nu mai puteam nici să plâng și-mi spunea că niciodată să nu mai pun mâna pe ce nu-i al meu. S-a scotocit prin buzunar, a scos o monedă de argint și m-a pus să mă duc să-l caut pe cel care o pierduse. Mergeam pe stradă și strigam printre sughiuri de plâns și lacrimi: „Cine a pierdut asest ban? Cine a pierdut acest ban?” Până la urmă a venit o baragladină de țigan și mi-a zis că el. Nu l-am crezut, dar i l-am dat ca să scap de chin. De atunci n-am mai luat de la nimeni nici măcar un căpățel de ață fără să cer. Și când m-am făcut mare și bună de măritat, tot aveam frică de bani și nu știam cum să scap mai repede de ei când îi căpătam.

La un bal din orașul nostru l-am cunoscut pe Cătănescu, care pe atunci mai avea puțin și termina școala de ofițeri. M-a pețit, tata m-a dat și-am plecat în Capitală unde era regimentul lui. „Tu de foame ai să mori!” glumea Cătănescu. Era nițeluș încurcat că nu îmi prea venea să mă apuc de mâncare și de scuturat prin casă. Până al urmă a zis că n-are a face, asta e, eu sunt o artistă și trebuie să se poarte cu mine ca atare. Așa că a angajat o fată-n casă, pe lângă ordonanța pe care o avea de la milităria lui de-acolo. Și-uite cum am dus-o noi bine ceva vreme, până când a izbucnit războiul și a trebuit să se ducă să elibereze Basarabia de sub bolșevici.

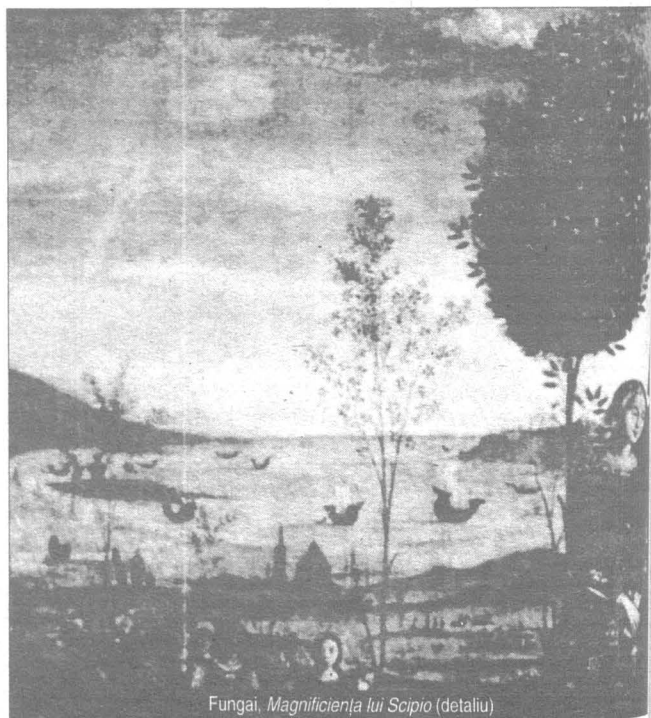
Îmi spunea că n-o să dureze mult, că mujicii habar n-au ce-i aia tanc sau avion de vânătoare. Și mai spunea că e sigur că Mareșalul avea o înțelegere secretă cu Hitler și că, după ce o să-i batem bine bine pe ruși, o să ne luăm înapoi și partea din Ardeal care fusese dată de poimană lui rahatu-ăla cu ochi care se numea Horthy și care până la urmă a scăpat de judecata istoriei și-a mai trăit încă vreo zece ani buni după război. Dar știu cum e cu socoteala de-acasă. Au intrat în ei că-n brânză și pe urmă s-au oprit. A început Ivan să le arate că știa ce-i ăla tanc, avion și, pe deasupra, și ce-i aia katiușă. Se zicea că mureau oamenii de frică numai auzindu-le urlând. Multă vreme, cum am apucat să spun, am umblat cu scrisoarea lui din prizonierat și cu gândul că tot o să scape. Dar n-a fost să fie. Am auzit în secole din urmă că a murit și nici prea mare jale nu trebuia să arăt, că se schimbaseră vremurile și era o mare dezonoare și o mare infracțiune să ai în familie morți, răniți sau prizonieri pe frontul de răzăr. De-atunci și până în zilele de azi și-a cam luat norocul ochii de la mine. Cu serviciul m-am zăbătut de nu m-am văzut într-un sat ceva mai rășărit, la depozitul de materiale

de care începusem să vorbesc. Numai eu știu cum am cărat din Capitală tot ce agonisise: mobilă multă din lemn sănătos, cărți, tablouri, boarfe, fel de fel de lucruri... Le-am dus și le-am descărcat de-a valma într-o magazie, că în cămăruța pe care o închiriasem de la o babă, nici gând să încep. Le rodeau șoarecii și se umpleau de praf, iar mie mi se rupea sufletul. Într-o zi vine unul în birou să-i fac nu știu ce acte pentru niște tablă de casă. Am încercat să-i explic că lipsește o ștampilă, dar el nu înțelegea. Și-a luat pălăria de pe cap, a frământat-o puțintel în mâini și pe urmă mi-a urlat în obraz: „Ascultă tovarășe, ce e cu birocrația asta mic-burgheză? Și ce belii ochii ăia la mine?” Am roșit și l-am lămurit că din cauza vederii. El a plecat mormăind ceva de dumnezei și a trântit ușa de-a căzut tencuiala de pe lângă cel. Mi-a spus cineva din birou că ăsta era cel mai fidel client al lor. Locuia într-un sat nu prea departe, avea nevastă și trei băieți mărișori. Fiind venetic în sat, nu avea un loc de casă al lui, așa că vroia să-și facă una pe pământul nevastei. Primăvara se apuca de lucru, o înălța binisor, iar toamna, când se certa cu nevasta și se hotărâu să se despartă, o dărma, ca nu cumva să-i rămână ăleia munca lui.

Iarna găseau timp să se împace și primăvara o luau de la capăt: iar construcție, iar ceartă, bătaie și huiidueli cu martori, despărțire, demolare. Numai că în anul în care l-am cunoscut eu, lucrurile se limpeziseră: divorțase frumos cu acte în regulă și, fiind secretar la primărie, și-a repartizat un loc de casă (cam izolat, ce-i drept, dar asta aveam să văd mai târziu). Cum a făcut el, cum n-a făcut, dar în ziua aia, după ce a ieșit furios, a auzit, el știe de unde, de mobila și de zestreă mea, îngheșute în magazia și de zestreă mea, după câteva timp cu fața zămbăreată și cu fruntea plină de sudoare. M-a rugat frumos să-l iert, că avea și el necazurile lui, s-a scotocit prin buzunarele de la pantaloni și mi-a întins

una proastă și rea, care numai zile negre făcuse, săracu. Și o suferise el atâtea vreme, că tot credea că o să-și vină și ea în fire. Dacă a văzut că nu se poate, a băgat divorț și a lăsat-o cu buza umflată, că nici ei nu-i venea să creadă și se căina în sinea ei că a fost așa tâmpită de a scăpa din mână o asemenea om adevărat. Și câte și mai câte. Am stat și m-am gândit: până la urmă trebuia să mă așez și eu undeva, că doar nu era să stau până la sfârșitul zilelor în gazdă la baba mea. Omul era într-adevăr frumos, chiar dacă nițeluș cam mititel pe lângă mine, nu prost, nici neinstruit (terminase liceul și se purta bine, atât cât îi permitea țărăneala lui pe care anii de studii nu reușiseră să i-o îndepărteze. Am închis ochii, am răsăluit adânc și am zis de Copiii ei erau mărișori, învățaseră să se descurce singuri, așa că nu vedeam mare necazuri. Și oricum, eu ne prea trăind în sat, de-abia așteptam să pictez un colț de pădure, portretul unui țărăn, sau mai frumos, un apus de soare pe malul Dunării. Ne-am căsătorit repede, fără farafastăcuri și am pornit cu fruntea sus spre noul meu cămin.

El a tocmit un camion, mi-a încălcat zestreă și duși am fost. Dar se vede că plecasem cu ghinion: ne-a apucat ploaia și mașina a rămas înțepenită în glog. Am ajuns acasă noaptea târziu, înghețată și moartă de oboseală și nu prea-mi ardea o mă uit împrejur. Dezastrul cel mare abia două zi s-a întâmplat, când m-am trezit. Casa nu era terminată, nu era tencuită peste tot, pe jos - pământ bătătorit, de găleți, mistri, varnițe și alte alea te împiedicai la tot pasul. Într-o cameră locuia păsările, într-alta o scroafă cu porcei, în următoarele dormeau pe rogojină și acoperiți cu o foală cei doi băieți (celălalt îl lăsase tribunalul mamă-sii): Când am ieșit și m-am uitat de pe împrejur, mi-am dat seama că nici vechi n-o să avem. În jurul casei se întindeau pământuri cu vie și porumb. Singura clădire care se zărea era moara, un fel de

Fungai, Magnificența lui Scipio (detaliu)

câteva bomboane spiritoase pline de praf și de scame și care parcă erau tăvălite prin mălai. Eu, ca proasta ca să-l nu-l jignesc cumva, am băgat în gură una și i-am spus că era foarte bună. Pe urmă n-am mai scăpat de el. Facea ce făcea și mă trezeam eu în birou. Cred că o tocmise pe baba la care stăteam cu vreun chil-două de țuică. Aia s-a apucat să-mi spună că, Doamne, ce băiat bun e: harnic de n-are pereche, frumos și cu funcție la Primărie. Da' ce folos că băiatul, om bun ca pâinea caldă, n-a avut în viață noroc de femeie pe măsura lui. A de-i fusese nevastă era

cutie neagră așezată înspre apus. În cumtă atâtea avea: un pătăl prăpădit, înghețat din te-miri-ce; o cocină în care porcul de Crăciun nici nu se putea să se miște din cauza nămolului și un puț în lucru ca să-și vadă și el. Facea ce făcea și mă trezeam eu în birou. Cred că o tocmise pe baba la care stăteam cu vreun chil-două de țuică. Aia s-a apucat să-mi spună că, Doamne, ce băiat bun e: harnic de n-are pereche, frumos și cu funcție la Primărie. Da' ce folos că băiatul, om bun ca pâinea caldă, n-a avut în viață noroc de femeie pe măsura lui. A de-i fusese nevastă era

arăta curtea cu mândrie și-mi spunea planurile lui: aici o să punem pomi, în spate de tot vie, dincoace grădina cu legume, dincolo construim o magazie sub care o să săpăm un bec și câte și mai câte. După toate astea, hodonoronc-tronc, mă întrebă ce aveam de gând să fac de mâncare. Am băguit că așa face niște cartofi (mă gândeam să nu-l bag la chelțuia, dacă i-ar fi trecut cumva prin cap să taie o găină - pe care, dealfel, nici nu mă pricepeam s-o jumol...).

Dar el mi-a spus că prin părțile lor cartofii nu se făceau și erau foarte scumpi. Așa că mai bine să fac niște fasole bătută cu ceapă prăjită. Bineînțeles că eu nu știam cum se gătește așa ceva și în prima zi de căsnicie au mănăcat mai mult porcii decât noi. Copiii au fugit la mamă-sa și s-au plâns că vitrega îi ține nemăncăți și că e vai de capul lor. Aia, ca să arate lumii cât e ea de bună și grijulie cu odraslele, a venit cu ei până la noi la poartă și le-a dat niște oale. Atăta i-a trebuit zmcuitului: a deșertat oalele și a aruncat cu ele după fosta lui nevastă, pe urmă i-a luat pe băieți la poceală. Degeaba strigam să-i lase în pace: nu și nu. Ba mi-a mai aruncat și o privire care numai de drag nu era. L-am lăsat în pace, dar îmi era milă de copii. Chiar dacă nu urlau, știam că îi durea și mai știam că mă urau din tot sufletul. Dar mi-am zis că o să le treacă dacă mă port frumos cu ei. Le cistesesc basme sau le povestesc întâmplări adevărate. Îmi era greu de tot, trebuia să fac treburi despre care nu-mi închipuisem vreodată că ar fi putut exista și nu găseam nici cea mai mică plăcere făcându-le. Mă străduiam din răsuperi să iasă bine, dar, de obicei, toate ieșeau pe de-a-noaselea. Mănilen, în loc să mă ajute, parcă mai rău mă încurca, iar picioarele mă purtau de colo-colo degeaba, mă-nvârteau și mă răsuceau de nu mai știam încotro s-o apuc. Într-o dimineață mi s-a năzărit să mă scol mai devreme ca să prind un răsarit de soare. Nu'l puseseam mâna pe pensulă de multă vreme și parcă mi se făcuse dor. Cum m-a simțit că m-am dus de lângă el și că mă îmbrăcam, a făcut și el ochi și a strigat la mine vesel, cu gând că să mă laude: „E, da! Asta da femeie! Așa-mi place și mie! Cine se scoală de dimineață ajunge departe!” Dar când a dat cu privirea de carton și de poveștele a tăcut, s-a ntunecat la față, a coborât din pat și mi le-a luat din mână. Le-a avzărilit într-o ladă, apoi m-a privit drept în ochi: „Aici n-avem timp de jucării” - și s-a ntors cu spatele.

Avea două găuri mari în turul izmenelor. Deși nu era deloc cazul, parcă mă umfla răsul. Atunci a trebuit să aleg pentru toată viața între pictură și cârpit izmene. Cum era firesc, am ales cârplitul. Dar niciodată nu am reușit ca lumea... Nu eram făcută pentru așa ceva. Și timpul a început să treacă peste mine, să mă îmbrățenească și să mă coșeze. Am aflat multe lucruri, chiar și ce-i aia să te injure și să-ți tragă căpiva ghionți bărbatul. Și. Doamne, ce mă mai străduiam să-i fac pe plac! Cu cât mă chinuiam mai tare, cu atât greșeam mai rău. Lumea din sat mă luase de hăbăuc pentru că aveam o fire cam distrată, ceea ce pe ei îi înveselea la culme. S-ar fi putut să aibă și ceva dreptate, nu zic nu. Într-un rând, mă trimisese el în sat să cumpăr de la Ferosea un biden cu gaz și niște

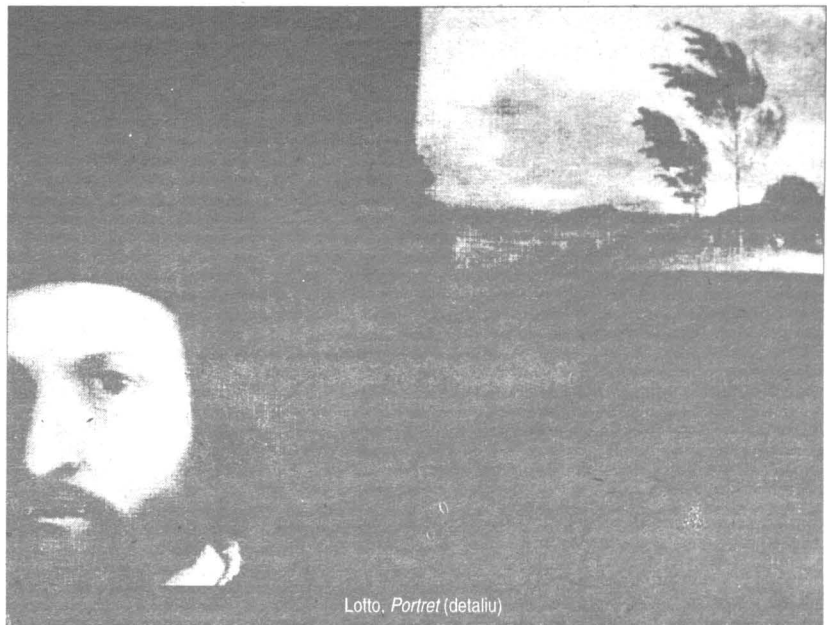
balamale. M-am învățit ce m-am învățit, du-te-ncolo, -noace, în sfârșit am luat-o spre casă. În curte la noi o femeie făcea treabă, uita niște rufe într-o albă. „La uite, dragă - îmi zic -, mi-a angajat o femeie să mă ajute în gospodărie. E, totuși, un om delicat”. Și nu mai puteam de bucurie. „Bună ziua!” - zic eu cu veselie. „Săru' mâna, coană”, răspunde femeia pe care n-o cunoscușem până atunci. „Merge, merge, te descurci?” o întreb eu cu multă amabilitate, deși nu știam să fac conversație cu țărani. M-am uitat mai bine în albă și am luat-o la rost: „Ale cui sunt rufele astea?” „Doamne, iartă-mă, ale mele, ale cui să fie?” - s-a nchinat ea. Mi-am aruncat ochii cu atenție prin bătătură și-am întrebat cu glasul cam mic: „Păi bine, dragă, aici nu e la mine acasă?” Nu era. Ni merisem în altă parte. Femeia m-a luat de mână și m-a plimbat prin tot satul spunând la toți pe care îi întâlnea: ce pățise cu mine. În cele din urmă m-a dus acasă, m-a împins pe poartă și a plecat răzând. Iar încurcături de felul ăsteia, parcă nu mă simțeam bine dacă nu le făceam măcar o dată la o lună, ca să aibă ce discuta învățătorii în cancelarie și lumea prin sat. Între timp urmasem niște cursuri scurte de institutori și mă făcusem învățătoare. La inspecții ieșeam totdeauna cel mai bine, pentru că lucram cu multă diplomație, ceea ce pe unii i-a pus pe gânduri și i-a făcut să se uite la mine chiorăș, adicăteala așa fi fost un om cu două fețe: slab pe dinafară și dat naibii pe dinăuntru. Dar nu aveau dreptate. Mica mea diplomație era cu totul inofensivă: în loc să analizez propoziții de genul *Ana are mere*, eu îi puneam pe copii să-mi spună părțile de vorbire din *Steagul roșu flutură măreț peste popoarele eliberate* și succesul era garantat. Câștigam destul de bine, dar niciodată nu puneam mâna pe banii ce mi se cuve-neau. Asta era treaba lui. El mi-i lua și-i ascundea numai el știu unde. Făcea și pe dracu-n patru pentru bani. Vindea vin, țuică, ouă, păsări și era de o zgârcenie cum nu mai văzusem în viața mea. Cât timp am stat cu el, adică vreo patruzeci de ani, și-a cumpărat un singur costum de haine pe care nu l-a îmbrăcat; îl ținea pentru moarte. De îngropat s-a îngropat cu alt costum, că pe ăla îl găuriseră șoarecii. Cât despre mine, ce să mai vorbim. Până îl convingeam să-mi cumpere ceva, trebuia să mă rog cu cerul și pământul și să-l fac să creadă că era un lucru cu adevărat util.

Zgârcenia lui devenise un caz patologic. Și știi care e partea nostimă? Multă lume credea că de fapt eu eram capul răutăților pe care le făcea el. Într-un an, când taică-tău era tânăr și de-abia se așezase și el serios la casa lui, adică în odăile în care stați voi și astăzi, bărbatu-meu s-a gândit să facă niște bănuți pe spinarea ălui mare. Nu-l mustra deloc conștiința că fura de la copiii lui; își făcea scoateala cam așa: dacă el a chelțuit o groază de bani să-i țină pe toți trei în facultăți câte cinci ani, de ce n-ar avea și el dreptul la o răscumprare? Taică-tău zobise strugurii în tocitore și lăsase mustul să fiarbă numai nițelun în coajă. Trebuia să plece în noaptea aia cu motocicletă la oraș, așa că n-aveam de ce să ne temem. Pe la două noaptea, împreună cu mine, a cărat mustul din

tocitore în butoaiele noastre. Pe urmă a scos cepul și a aruncat câteva găleți de apă de jur împrejur. A doua zi s-a dus foarte îngrijorat la taică-tău și-i tot spunea cu mare supărare în glas: „Mă, băiete, de nimic ești, auzi, de nimic! Cum de n-ai bățu tu cepu-ăla mai bine, de ția-curs vinu-n măruntaiele pământului?” Fiu-său l-a drăcut și era cât pe-aci să-i ardă și-o palmă, dar s-a abținut. Văzuse tot ce se întâmplase noaptea, pentru că îi rămăsese motocicletă în pană și se întorsesse pe neașteptate. Vru-

cu care vă interesa pe voi toți. Pe urmă l-a apucat iar tărătul prin vie. Până în ziua în care vecinul cu care el se certase cu vreo zece ani în urmă i-a aruncat în cap cu un bolovan, ca să se răzbuie. Ai fost și tu de față, chiar dacă vecinul nu te zărise, și ai văzut cum moșneagul s-a prăvălit pe răzor, cu ochii atinși de cataractă clipind a neînțelepte către cer. Sub pielea zdrelită de pe un obraz rămăsese pământ din bolovan. Pe celălalt curgea o lacrimă din ochiul urduros... După ce a murit, la căina timp

pretenții, cam ca aia de ai avut-o tu când erai la grădiniță și strigai în gura mare: „La Moscova! La Moscova!”. Ai ajuns în cele din urmă cu capu-n gardul vecinului de peste drum și cu trotineta numai fiare. Te-am luat de mână și te-am dus la dispensar, că maică-ta nu era acasă, de ția-cusut câteva copii în pielea de pe căpățână. Când s-a-ntors de unde fusese dusă, pe cine crezi că a găsit mamă-ta vino-vat? Pe mine! Că de ce te-am lăsat să te dai cu trotineta? Dacă dădea vreo mașină peste tine? Și

Lotto. Portret (detaliu)

sese să ne dea chiar atunci cu gălețile în cap, dar cică se strunise ca să vadă până unde ne duce mîntea. Din toamna aia mi-au ieșit vorbe cum că l-aș pune la cale pe bărbatu-meu. E drept că ideea să scoatem cepul și să udam cu apă în jurul putinii a mea a fost, dar mi-a venit numai și numai ca să nu-l bănuiesc cineva pe el... Vă fura și el ce putea și când putea. Ciuca cîteva ouă, o dublă de porumb, o sapă, un topor, scânduri, saci de iută și câte și mai câte. Taică-tău se obișnuise: când îl lipsea ceva, intra la noi în magazie, scootea și găsea. Și bărbatu-meu îi explica mereu că el le pusese bine acolo ca să nu le fure altcineva de prin curte... Dar pe mine nu mă privea nimeni cu ochi buni. Nici nu mi-ar fi păsat prea tare. Ce mă durea și nu mă lăsa să dorm era unde naiba puneau el banii, că doar și eu muncisem pentru ei și-mi dădeam sufletul robotind în gospodărie - chiar dacă, de ce să măniem pe Dumnezeu, nu se cunoștea nimic din ceea ce îmi închipuiam eu că făceam... Și mă mai rodea faptul că nimeni nu avea aici o simpatie pentru persoana mea (poate numai tu, puțintel la minte și nevinovat cu un copil ce erai). În schimb, cu toate nebuliile lui, bărbatu-meu era respectat pentru că el era capul de familie, încă în putere, bățos și dărz. Mi-a fost și mie greu. Aproape o viață întreagă. Până să moară, bunică-tău dăse în mîntea copiilor: nu mai știa ce face, uita de la mână până la gură, se plimba toată ziua prin vie ca să nu-i fure careva strugurii. Trebuia spălat și îngrijit ca un copil mic, iar eu nu mă puteam descurca, nu mai aveam putere. Dar așa nebun cum era, într-o zi, când își venise nițelun în fire mi-a spus un lu-

după asta, am vrut să văd cât mă iubesc cele trei nurori ale mele. Așa că știi ce-am făcut? Acuma pot să-ți spun, că oricum nu mai contează... M-am prefăcut că mi-am rupt soldul, l-am plătit pe un doctor ca să le arate alți radiografe și m-am pus pe bolit. Nu-ți spun ce plăcere simțeam când veneau să mă hrănească, să mă spele, să-mi pună ștergă și să mă - nu te supra - șteargă undeva. Asta a fost o parte din re-vașta mea. Nimeni nu m-a crezut atunci când, într-o criză la cap și aiurind nițel, le-am spus ca să săpe în vie, că acolo îngropase răposatul un bazin pentru lucru în care pusese bani pentru toți copiii, în trei părți egale, ca să le rămână după moartea lui. Că de vie nu putuse cu nici un chip să se despartă de teancurile alea de sute. Mai bine și-ar fi dat un rinichi, un plămân sau o mână, decât să dea vreun leu din buzunar. Și dacă nu m-a crezut nimeni atunci când mi-o luase mîntea razna, nu e vina mea. E drept că, nebună-nebună, dar atât de proastă n-am fost să le spun în ce loc din vie să sape. Așa că puteau ei să bage și buldozerul, că, dacă nu știau unde, tot degeaba. După ce mi-a trecut criza cu pierderea cunoștinței, am luat într-o noapte o cazma și un felinar, am scormonit pământul în locul unde îmi spusese răposatul și am dat peste bazinul de tablă. Am luat bănuții de acolo și i-am pus pe niște securi, fără nici un fel de clauză. Dar puteți să stați liniștiți. Cu banii care erau acolo, fiecare dintre moștenitori ar fi putut să-și cumpere o mașină mică și benzină pe un an. Astăzi, de când cu inflația, suma le-ar ajunge pentru un sicriu modest și niscaiva prosoape de mort sau de câteva trotinete fără

m-a făcut și-atuncea ca pe dracu. Of! Mare noroc ai avut că-ai fost nepotul meu favorit. De mic copil ai aflat de la mine, deși nu era voie să spui așa ceva, că în Basarabia trăiesc români de-ai noștri... Ții alți nepoți, mai zăbăuci, n-avea nici unul aplecare și sensibilitate umanistă ca tine. Nu-i vorbă că, dacă vă întâlnești cu toții, nu-ți mai venea ție aminte să înveți ție la indicativ prezent sau că Mihai Viteazul, săracul, după ce a unit țările române, și-a făcut o pecete domnească ce cuprindea într-o sinteză stelele celor trei.

Ce să-ți mai spun? Acum plec la mine în oraș cu câți bani am și, cât mă mai țin vederile, o să pictez casele alea vechi, dacă or mai exista. Am să locuiesc la una din surorile mele că, din câte știi eu, acum trei ani încă trăiau vreo două. În ce te privește, nu pot să spun decât că urăsc violența și că nu m-aș fi așteptat nicicând din partea ta să scoți cu o foarfecă de vie ochiul vecinului care tocmai îl lovise pe bunicu-tău. O să ai destul timp, aici la penitenciar, să te gândești la violență și să devii mai înțelept. Știi la ce m-am gândit, dragă? Cu o parte din banii pe care îi am, o să-mi fac o operație de frumusețe; vreau să-mi întind ridurile și să fiu iar frumoasă! Nu prea tare, pentru că, am citit eu într-un almanah, o doamnă din Anglia avea pielea așa de întinsă, că nu putea închide pleoapele. Or eu nu vreau în nici un caz să dorm cu ochii deschiși. Iar cu tine, nepoate, dacă am să trăiesc până ieși, sper să mă mai văd. Nu am de gând să îmi las opera neterminată și să nu-ți explic cum se formează și când se folosește subjonctivul mai mult ca perfect în franceză. ■

O istorie trăită

Dialog cu poetul Bazil Gruiă

● Blaga în fața autorităților ● Proces de presă cu Averescu ● Țuța la Cluj ● O corespondență inedită a lui Goga

Născut la 5 ianuarie 1909 în Cisteiul de Mureș, județul Alba, poetul Bazil Gruiă a publicat pe parcursul a peste 60 de ani, zece cărți de poezie, pe care le amintim cu plăcere: "În țara toamnei" (1929), "Arderea etapelor" (1968), "Obsesia verii" (1972), "Palima albă" (1976), "Efigiile riscului" (1978), "Inscripții pe tăblițe de aer" (1983), "Fabulosul braconaj" (antologie apărută în traducere în limba maghiară la Editura Europa/Budapesta, 1984), "Miraculoșii alter ego" (1985), "Infinitul de fiecare zi" (1987) și "A patra dimensiune" (1989). Li se adaugă două cărți de memorialistică documentară despre Lucian Blaga, "Blaga inedit. Amintiri și documente" (1974) și "Blaga inedit. Efigii documentare" (vol. I - II, 1981).

—Cum se simte Bazil Gruiă la cei 85 de ani?

—Relativ bine. Am unele boli care mă supără. Sunt optimist, sper că voi mai trăi câțiva ani ca să-mi pot desăvârși opera literară. Mai am încă trei volume de poeme, finite, care aș dori să-și urmeze cursul la edituri. E mult mai greu ca înainte, dar sper.

—La zece volume de poezii și o experiență scriitoricească nu la îndemâna oricui, la ce curent vă aliniați?

—E o poezie postmodernistă, un fel de neobaroc. Istoricul literar clujean Ion Lungu spunea despre mine, în articolul "Similitudini poetice", că aș fi un demn urmaș al lui Gongora. Sunt un postmodernist. În cuvântul înainte la traducerea apărută la Editura Europa din Budapesta, sunt considerat "cel mai vechi reprezentant al postmodernismului în Europa de Est".

—Să revenim la amintiri. Un capitol aparte îl constituie în biografia dv. prietenia cu Lucian Blaga.

—Pe Blaga l-am cunoscut în anul 1950, când am revenit la Cluj. Blaga lucra atunci la Institutul de istorie. Chiar prima discuție cu Blaga a fost deosebită. Era perioada în care Blaga aera ostracizat, prietenii îl evitau. L-am ocrotit devenindu-i un fel de jurist-consul. Avea o serie de necazuri, multe arătate de mine în cărțile pe care i le-am dedicat. Între altele, odată era să-i vândă mobila la licitație, Blaga uitând să-și plătească impozitul la stat. I s-a pus sechestru și s-a fixat licitația. Am făcut o cerere de amânare a licitației și, printr-un prieten de la Administrația Financiară, Vasile Rotaru, i-am rezolvat problema. Mai gravă a fost problema proprietății de la Bistrița, proprietate vândută de Blaga în 1947, nereșecând un decret al regimului comunist, prin care vânzările se puteau face numai cu aprobarea Ministerului Agriculturii. În lege era prevăzută o pedeapsă de până la cinci ani închisoare. A venit din nou la mine, l-am liniștit, spunându-i că nimeni nu a fost dat în judecată pentru aceasta, dar el nu a uitat să-mi spună "La mine e mai grav, eu sunt Lucian Blaga!". Ce am remarcat eu, Blaga avea o timiditate în relațiile cu autoritățile. După moartea lui, în 1961, mă gândeam la multe amintiri despre și cu Blaga, dar ele nu puteau face obiectul unui volum, să pot prefigura un alt portret Blaga decât cel cunoscut, pe care și-l cultiva chiar el. Blaga "e mut ca o lebădă", nu e adevărat. Blaga era mut în fața autorităților și a necunoscuților, față de prietenii era deschis, jovial, foarte, foarte intim. Am început deci să-i vizitez pe toți cei care îi erau

apropiați, Daicovicu, D. D. Roșca, doamna Veturia Goga, în total 50 de interlocutori care relatează lucruri interesante. Am descoperit, printre altele, șapte poezii inedite, publicate de doamna Dorli Blaga Bugnariu, 18 variante ale unor poezii, 200 și ceva de scrisori expediate de Blaga, împrăștiate în mai multe locuri. Sigur, Blaga e atât de mare și de vast încât sunt convins că vor apărea și alți biografi ai lui. Cât mă privește, cred că am făcut un "lucru bun", cum zicea chiar Blaga

—Totuși, un lucru rămas neclarificat îl constituie scoaterea lui din învățământul superior.

—Scoaterea lui din învățământul superior s-a făcut într-o perioadă de restructurare a întregului învățământ românesc. Propunerea de scoatere a lui Blaga a venit de la Cluj și a fost aprobată de Ministerul Învățământului. Daicovicu însă l-a protejat și aparat pe Blaga, i-a oferit un adăpost, un serviciu, a fost alături de el până la moarte, în 1961. Am depus acte Blaga la Biblioteca județeană "Octavian Goga" și la Arhivele Statului, acte provenite de la Blaga, de la doamna doctor Armeanu, am creat practic un fond Blaga.

—Dragostea dv. pentru Blaga s-a materializat în două apreciate cărți de memorialistică documentară.

—Cărțile mele despre Blaga au necesitat 17 ani de trudă. Pentru prima carte, „Blaga inedit. Amintiri și documente”, 1974, am robit zece ani. Cu deplasări la București, la Gura Râului, Sibiu, Lančrânc, Ciucea, Bistrița. Pentru a doua carte "Blaga inedit. Efigii documentare", din 1981, am muncit șapte ani, dar repet, sunt convins că am făcut un lucru bun.

—Trăiți într-un oraș de care vă legați multe, foarte multe amintiri. De când datează ele?

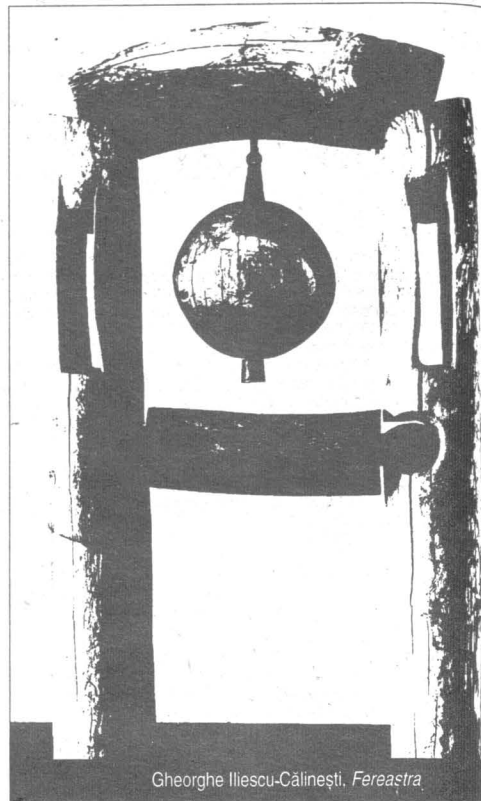
—Din anul 1927, când am devenit student al Facultății de drept. Timp de cinci ani, până mi-am luat doctoratul. Și în timpul acesta am făcut o ziaristică la fel ca și dv., activă. Eram prim-redactor la "Chemarea", colaboram intens la "Patria". Din multe articole scrise în acea perioadă îmi amintesc de articolul "Între modestie și tupeu" care a declanșat procesul meu cu mareșalul Averescu pe tema reprimării răscobilei de la 1907. Am fost primul ziarist ardelean care, sub forma unei acuzații aduse mareșalului Averescu pentru că a primit să fie ministru de război în guvernul Brătianu de atunci cu sarcina expresă de a potoli răscobala, am făcut o delimitare între activitatea lui militară și cea politică, dar politic Averescu nu pu-

tea fi numit prieten al țărănilor, cum îl numeau ciracii lui.

Articolul meu din "Chemarea" a declanșat procesul prin care am fost dat în judecată de Averescu. Procesul meu a stârnit o mare valvă în țară, opinia publică ralindu-se, în marea ei majoritate, punctului meu de vedere. În apărarea mea s-au înscris 180 de avocați, în frunte cu așii baroului de Ilfov. Îmi amintesc pe scriitorul și avocatul Radu Rosetti, Pompiliu Ioanișescu, Mihai Manea, V.V. Stanciu, Vasile Toncescu, Ionel Pop, care ulterior s-a dovedit și un bun scriitor cinegetic. Noi am cerut proba verității, să dovedim cu dosarele care credeam că mai există la Ministerul de Război, ordinul dat de Averescu și planul lui de reprimare a răscobilei. În apărarea lui Averescu au venit 60 de avocați, Averescu afirmând că aceste dosare nu mai există. Am fost condamnat la 15 zile închisoare. Un decret de amnistie m-a absolvit de efectuarea acesteia. Dar doresc să vă spun că aceste dosare s-au găsit recent în seiful regelui Carol I, unde erau închise. Pentru atitudinea mea de atunci am fost felicitat de Nae Ionescu, de Mihai Ralea care mi-a spus, "Domnule Bazil Gruiă, tribunalul te-a condamnat, dar opinia publică și istoria te-au achitat". Un articol fulminant despre mine a scris atunci Petre Țuța în "Chemarea", un articol intitulat "Dansul mareșalului". Să revin la Cluj, oraș în care am stat până în 1932. Ca scriitor am început cu versuri, încă din clasa a III-a de liceu. Eram coleg de clasă cu Pavel Dan care s-a remarcat mai apoi ca prozator. La Turda Pavel Dan a scos o revistă, "Fire de tort", la care m-a rugat să colaborez și eu. I-am trimis poezia "Pământul", care a fost publicată. Cu primul volum am debutat în 1929, "În țara toamnei", despre care a scris apreciativ George Călinescu în "Viața literară". Afirmând despre mine că sunt un temperament poetic real, romantic încă, neadaptat la viața sufletească a vremii mei noi. A urmat o perioadă de aproape 40 de ani în care nu am mai publicat nimic, deși am scris. Am reapărut editorial în 1968, cu "Arderea etapelor". Îmi căutam un drum al meu. Îmi dădeam seama că nu mă mai reprezentai forma clasică, tradiționalistă și cred că am reușit. Șerban Cioculescu, în 1972, a elogiat volumul meu "Obsesia verii", în "România literară", socotind poezia "Moara din tenebre" o capodoperă. Pe Cioculescu însă l-am cunoscut mult mai târziu, când am apărut cu "Patima albă", în 1976, volum de asemenea elogiat. Am trecut apoi la versul alb, lung, horățian, volumele mele succedându-se tot la doi ani.

—Activitatea dv. de documentarist a dat o nouă interpretare poeziei "Dascălița" de Goga.

—Am descoperit 50 de scrisori ale lui Goga, datând din 1900. Goga, în

Gheorghe Ilescu-Călinești, Fereastră

1900, era elev la Brașov. La o nuntă în Tohanu Vechi, a notarului Rusu, Goga a fost vecin cu Aurelia Rusu, care era de o frumusețe răpitoare. La această nuntă cei doi și-au declarat dragoste, au făcut proiecte de viitor, Goga i-a promis că o va lua de soție. Ea a terminat pedagogia, a fost numită învățătoare în județul Cluj, la Feiurd, pe urmă în Maramureș, la Bontăieni. Goga a plecat la studii filologice la Budapesta. În tot acest interval, Goga i-a trimis 50 de ilustrații. Am cunoscut-o pe Aurelia Rusu când a împlinit 80 de ani, tot nemăritată, din cauza lui Goga. Aceste 50 de scrisori au importanța lor. Nu numai romantică, ci și pentru că în ele se găsesc 11 poezii. Poezia "Dascălița" nu e inspirată de mama sau sora lui Goga, dascălițe amândouă, ci de Aurelia Rusu. Zice Goga în unul din versuri, "la sânul tău cade o frunză ca o fragă", ori acest lucru aduce a erotism care nu-l spui mamei sau surorii. Doi, Aurelia Rusu avea o îndemănare picturală extraordinară. Ea îi trimitea lui Goga mici realizări picturale, Goga spunându-i "măna ta a tot știutoare", vers care apare și în "Dascălița".

—Puteți să ne oprim asupra lui Petre Țuța?

—Am fost prieteni foarte buni. În "Între Dumnezeu și neamul meu" el doar amintește jurnalistica făcută la Cluj. Afirmă în această carte că a fost membru al Partidului Liberal. Dar nu scrie și nu spune nicăieri că a făcut, la "Patria" sau la "Chemarea", jurnalistică împotriva liberalilor. Este un capitol ce merită cercetat. Am însă toată admirația față de filosofia sa, pentru scrierile lui filosofice.

—În ce împrejurare l-ați cunoscut pe Argehi?

—Era prin 1953, la Mărtișor. Blaga, auzind că plec la București, m-a rugat să-i fac o vizită lui Argehi, ceea ce am și făcut. Sfătuit de un prieten comun, avocatul Petrușca, am luat cu mine câteva poezii, Argehi rugându-mă să i le citesc. Le-am citit, după care Argehi mi-a spus, "Domnule Gruiă, ai scăpat în 1929 și nu ai mai publicat de peste 20 de ani. Dar acuma de blestemul acesta nu mai

scapi". Și s-a adevărit. După doi surprinzător, Argehi l-a atârnat Blaga într-un articol defăimător, apariția traducerii lui "Fără Argehi trecuse, ca alți scriitori, toate bagajele de partea regimului comunist. M-a mirat gestul lui Goga necruțătoare roată a istoriei literare. Între Blaga și Argehi era și rivalitate pentru întâietate mai fost și romanul lui Benic, "mucie de cuțit". Pe Blaga nu deranjat atât atingerea personală, jignirea adusă tatălui său, profesor Izidor Blaga.

—Ne reîntorcem la Blaga romanul "Luntrea lui Caron" și singurul personaj real...

—Așa e. Blaga confirmă bunătați între noi, prietenia noastră, ceră, numindu-mă "tânărul șablon", relatând diverse momente numeroase noastre întâlniri. În devăz, singurul personaj roman, amintit cu numele real, de celelalte personaje redată sub pseudonime.

—Și o ultimă întrebare: cum vă presă de azi?

—Una din funcțiile statului drept este să asigure o presă care adevărul să fie spus deschis și ocloșuri. Uneori se exagerază și în exagerări găsești un adevăr. Economicul greșeză de multor publicații, tirajele se mulează se confruntă cu grave probleme materiale, citește mai puțin și carte, se îndreaptă mai puțin actul de cultură, teatru și operă, mai dă azi 700, 800 de lei pe volum de poezie? Publicistic, aș să concentrez într-un singur procesul meu cu Averescu, mai puțin Goga cu cele 50 de scrisori inedite, amintirile legate de fostul coleg de clasă Pavel Dan. În centenarul Rebreanu la Budapesta unde am fost invitat și am prezentat, o volum ce ar urma să se tulzeze "Măxaje în timp". Sunt optimist, cred în acest volum, că și în cele de poezie mai sus amintite

Demostene ȘOF

Ion Diaconu în scrisori

Luând ființă, la București, în anul 1945, Cercul de studii folclorice, secretarul acestuia, Gheorghe Vrabie, s-a adresat tuturor folcloriștilor de seamă cerându-le colaborarea. Cercul a reunit personalități ca G. Breazul, I. C. Chițimia, P. Caraman, Maria Golescu, I. A. Candrea, R. Vulcănescu, Tr. Ionescu-Nișcov, O. Papadima, D. Sandru, V. Voiculescu, R. Vuia, Ștefania Golopenția, Al. Dima. Între ei figurează și Ion Diaconu (1903-1984), reprezentant distins al școlii folclorice a lui Ovid Densușianu și autor al unor studii și colecții cum sunt: *Tinutul Vrancei* (I, 1930), *Folclor din Râmnicu Sărat* (I, 1930, II, 1934, III, 1948), *Reflecțiuni despre cântecul și versul popular* (1946, lucrare distinsă cu Premiul I. Heliade Rădulescu al Academiei Române), *Tinutul Vrancei. Miorița* (IV, 1989). Din scrisorile sale către Gh. Vrabie se desprinde o preocupare acaparată a sa: realizarea unui volum omagial Ovid Densușianu. Volumul a fost până la urmă întocmit, dar n-a putut să apară, fără îndoială din cauza greutăților financiare. Chestiunea este și mai de înțeles dacă un singur număr din revista pe care o scotea la Focșani, „Ethnos. Revistă de grai, studiu și creație românească” (1941-1942) îl costase „cifre astronomice”. Gândindu-ne la acest caz, și la multe altele, de inițiativă culturale de mare interes, din spațiul de timp la care se referă scrisorile, îi dăm dreptate lui Ovidiu Bârlea, care într-o carte a sa scrie că istoria folcloristicii românești este „și o istorie a neîmplinirilor”. Neputând tipări volumul omagial, Ion Diaconu i l-a încredințat lui Ioan Șerb, și el unul dintre prețurătorii operei lui Ovid Densușianu, dar nici acesta n-a putut tipări până acum volumul, consolidându-se să tipărească vreo câteva secvențe ale lui, în publicația pe care o conduce, „Viața nouă”, serie nouă.

Originalele scrisorilor pe care le publicăm acum sunt în posesia doamnei Georgeta Vrabie.

Iordan DATCU

ETHNOS
REVISTĂ DE GRAI, CREAȚIE
ȘI STUDIU ROMÂNESC
Direcția Liceului „Unirea” Focșani*
Mult stimat Domnule Vrabie,
Vă felicit pentru inițiativa de a aduna, în sfârșit, disparata trupă de folcloriști într-un „Cerc de studii folclorice”.

Personal, mă gândisem - cu ani în urmă - la necesitatea unui congres mixt - filologi și folcloriști - și mi se pare c-am înfățișat proiectul într-o serie de scrisori prietenului Ion Mușlea. Oare dânsul face parte din actualul dv. Cerc?

Aș dori să știu detaliat condițiile participării: sunt taxe, cotizații, colaborări? Are Cercul vreun organ publicistic? Are proiecte de activitate pe teren?

Mă bucur de posibilitatea aceasta de contact cu unii dintre dv. pentru care am o îndepărtată afecțiune și chiar schimb de publicații (d. Breazul).

Sunt sigur că voi avea cu dv., ca și cu d. Tr. I. Nișcov, un real schimb de vederi din care să iasă o rezimbre. V-aș propune la amândoi să dați atenție comemorării ce-o intenționez în revista mea „Ethnos” memoriei profesorului Ovid Densușianu, pentru care avem în prezent un material bogat - și semnificativ - din țară și străinătate.

La prima mea venire în București - va fi tocmai prin mai - voi avea rara satisfacție a vă întâlni la „Cercul de studii folclorice”.

Vă rog să exprimați tuturor membrilor Cercului omagiuul meu. Iar dv. să credeți în considerațiunea mea.

Focșani Ion DIACONU
31 martie 1946

Mult stimat Domnule Vrabie,
Întârziatul meu răspuns pleacă dintr-un concediu de suferință pe care nu l-am petrecut aici. La întoarcere dau precădere preioasei dv. scrisori. Într-adevăr, colaboratori de prestigiu! Căpiva, tineri, cred că vor persevera: metodic și pe teren . Aș regreta să fiu dintre cei puțini care să creadă că în folclorul român încă este nevoie de teren.

Folcloriștii clasici sunt prezenți. Trebuie să-i omorâm cu precauție. Fac parte din „Cerc” și folcloriști ca Lucian Costin? Mi-e necesară informația.

De asemenea, Niculescu-Varone? Organul publicistic este necesar. Dar cu ce fonduri? Nr-ul din „Ethnos”, pe care v-am anunțat că-l tipăresc ca un omagiu lui Ovid Densușianu, m-a ridicat - pentru vreo 176 pag. tipărite până acum - la cifre astronomice.

Desigur că sunt onorat de invitația dv. de-a roști și-o comunicare. Îmi veți îndrepta însă contactul inițial , necesar unei drepte inițieri. Eu sunt un mare timid, cum mă veți vedea. Jeșiurile în public sunt o chestie de acomodare

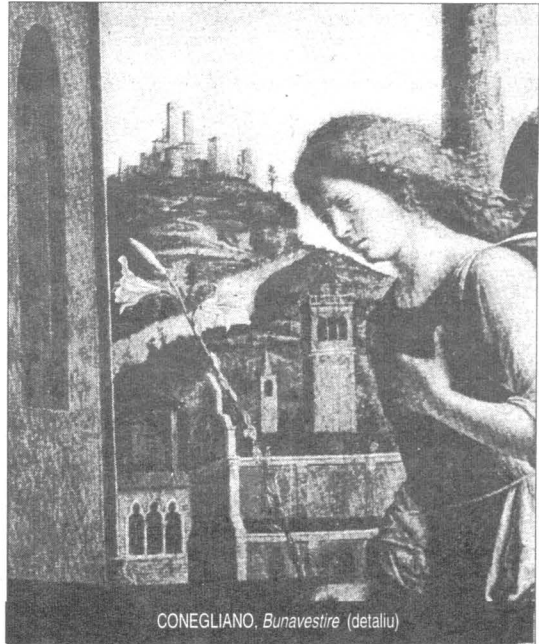
pentru mine. Eu sunt apoi un sedentarist clasificat. Mie nu-mi plac transhumanțele ... culturale, deși bunicii mei au fost ciobani prin destin.

Așadar, pe dv. să vă cunosc întâi. Vă voi anunța ziua când voi veni într-o chestie: „Cercul de studii folclorice” poate ar crede util să-i spună gândul, în numărul festiv anunțat, despre Ovid Densușianu. Prezența sa mi-ar face distincția

D. filologul (tratat parțial de articolul lui G. Giuglea pe care-l am la dispoziție).

4. - Întinderea articolelor poate fi între 32-40 pag. format caiet școlar.

5. - Aștept cu satisfacție articolele de la colaboratorii ce mi-i anunțați: d-nii G. Breazul, D. Șandru (cu care am avut corespondență sporadică în acest sens) și I. C. Chițimia. Nu știu de i-ar putea preocupa vreunul din

bucurie.
Focșani Cu aceleași afectuoase sentimente,
13 mai '46 Ion DIACONU

Stimate domnule Vrabie,

Vă mulțumesc pentru colaborarea proiectată. Articolul dv. îmi este necesar așa cum l-ați anunțat. Iată precizările neapărate în legătură cu vol. festiv din „Ethnos” închinat lui Ovid Densușianu:

1. - Articolele și studiile sunt în mod exclusiv în legătură cu personalitatea și opera lui Ov. D.
2. - Prefer articole cu amintiri despre om, întrucât opera e închisă și poate fi oricând cercetată de critic. Amintirile depind de contemporani și aceștia sunt astăzi numai cățiva.
3. - Totuși în partea a doua a vol. - unde iau loc studiile asupra operei - sunt vacante subiectele: Ov. D. istoric literar; Ov. D. estetician (bun și pentru Al. Dima; este în „Cerc”? Ov. D., reformator social și cultural; Ov.

subiectele anunțate de mine (în afară de d. Chițimia pe care-l văd fixat).

Dar aveți în Cerc pe d. I. A. Candrea? Și ce-i cu d. Tache Papahagi și M. Gregorian? Ultimul e un folclorist distins, dar de primul nu mai vorbim, cu tot exclusivismul său imitat de Densușianu.

Pentru „Bibliografia de folclor” trebuie să discutăm de la față la față. Lucrul e anevoios. În 20 de ani am strâns câte ceva - din perioade - publicând un material răleză în „Ethnos”. Trebuie o echipă solidă însă.

Așteptându-vă răspunsul la cele de față, primiți și transmiteți tuturor colaboratorilor dv. același cordial salut.

Focșani Ion DIACONU
3 iunie '46

Stimate Domnule Vrabie,
Silit de sărăcia bugetară, și într-o măsură oarecare și de un sfârșit de an școlar aglomerat, mă văd în imposibilitatea de-a veni la București să ne vedem, așa cum anunțasem la 31

mart și 13 mai c.

Vă închipuiți cât regret că trebuie să-mi amân plăcutul moment până în toamnă - poate chiar în sept.

Până atunci mijlocul corespondenței îmi va îngădui, printre altele, să vă întreb ce s-a făcut cu propunerile din ultima mea scrisoare (3 iunie c.). Oare n-ați primit-o?

Mircea Tomescu - cercetător tânăr, competent și urban - îmi scrie că lucrează la o bibliografie folclorică, într-o echipă. Este în „Cercul” dv? Cu același cordial salut,

Focșani Ion DIACONU
1 iulie 1946

Stimate Domnule Vrabie,
Cu toată recunoștința mea pentru sprijinul dat în vederea realizării vol. omagial!

Vă trebuiu să mulțumesc, cum se cuvine, dlor I. Chițimia, D. Șandru (nu le cunosc adresele) și Al. Dima (i-am scris acum, la Sibiu).

Cât privește subiectul Ov. D. istoric literar , va fi tratat de Dan Simonescu. Ovidiu Papadima și-a rezervat un subiect pe care mi-l va comunica în cursul verii de față. Tot așa, prietenul M. Gregorian. Imposibil însă de convertit la lucru efectiv cunatul său, d. Tache Papahagi, care-i așa cum îl cunoaștem, văd bine, cu toți: profund exclusivist, inconciliabil și contagiat de tinitism.

DI I. A. Candrea - profesorul cu bune amintiri al multora dintre noi - mi-e însă mai la inimă. Într-adevăr, D. A. Vasiliu (nu dialectologul) trebuia să realizeze o legătură reală, în chestia vol., între mine și profesorul Candrea, care se pare că după pensionare e izolat de publicistica întinsă, lucrând - probabil - la vreo operă de *incunabare* . Dar Vasiliu, de la Paști până acum s-a ferit să-mi comunice ceva. Inexplicabil, pentru că amândoi suntem localnici, ba și prieteni. O scrisoare de-a mea către profesor, la câțiva vame, a rămas surdă (probabil că mi-a fost comunicată adresa eronată). Încât până acum lucrurile sunt incerte.

Reluați, vă rog, propunerea mea, rugându-l pe d-l Candrea să accepte a scrie două articole: întâiul, *Amintiri despre Ov. D.*; celălatul, *Ov. D. filologul* . În cazul când dubla colaborare l-ar jena mai mult la primul, întrucât d-sa a fost un prieten și-un tovarăș de lucru filologic cu marele dispărut. Cred că puțini știu acum fapte semnificative din viața intimă a marelui Densușianu.

Iar în sept., când ne vom vedea - în sfârșit - vă voi ruga să mergem împreună la locuința d. Candrea.

Munca dv. pe teren e primul pas pentru consolidarea „Cercului”. Vă doresc tot succesul ce-l merită idealismul dv. în vremurile când mulți din generația noastră, cu câte un discurs pompos și însurect, prohodesc trecutul românesc, ajung cu lazele pe pârgăile de comandă și abrutizează sufletul național.

Credeți, vă rog, în considerațiunea mea.
Focșani Ion DIACONU
13 iulie '46

Stimate Domnule Vrabie, la rândul mi-ți să vă mulțumesc pentru osebita sollicitudine dovedită Nr-ului festiv din „Ethnos” închinat lui Ovid Densușianu.

Reintors la Focșani, dintr-o vacanță relativă, am găsit și măgulitoarea dv. atenție din excursia folclorică în Târnava Mare . Vă mulțumesc! Aș fi satisfăcut să mă informați despre rezultat.

Adresele comunicate la 2 sept. c. îmi vor fi utile cât de curând: voi fi în măsură să mulțumesc colaboratorilor mei viitori.

Studiile stabilite îmi vor fi necesare aici la 15 oct. În acest sens i-am precizat termenul și dlui Dima.

Pentru un interes de familie, neprevăzut, am fost la Buc. o zi, când am dat pe la Biblioteca Academiei Române (am întâlnit acolo pe amicii d. Murărașu, O. Papadima; între „prezențe” am găsit pe d. Chițimia -

17 sept. - fără însă a-l putea identifica).

Pe îndelete voi putea după 20 oct., când s-ar putea să ne înțelegem și asupra propunerii dv. în legătură cu Ov. D. conferențiar ipotetic. Dar ce ne facem cu d. I. A. Candrea? („Amintiri despre Ov. Densușianu”).

Focșani Cu osebită prețuire,
26 sept. '46 Ion DIACONU

Stimate Domnule Vrabie,
Ambele date fixate de dv., la 2 sept. c. pentru ms-ul Densușianu - 1 sept. și 15 oct. - au trecut, fără să-mi aducă vreo surpriză.

Azi săptămâna am fost la Buc. - tot cam în fugă - și-am văzut pe profesorul I. A. Candrea într-o admirabilă ținută spirituală și în deplină vigoare fizică. Mi-a făgăduit colaborarea, vorbindu-mi aprecieabil despre „Cercul” dv.

Ce ne facem cu dnii Ionescu-Nișcov, D. Șandru și I. Chițimia? Dar cu Al. Dima, de care sunt mai îngrijat?

Cu osebită prețuire,
Focșani Ion DIACONU
20 oct. 1946

Stimate Domnule Vrabie,
Primit azi articolul dv. despre Ovid Densușianu.

Nu este nevoie să subliniez aici modul obiectiv în care ați situat pe Densușianu în perspectiva folclorului general.

Articolul afirmă că în ordinea redacționării volumului festiv se încadrează desăvârșit cu reștul materialului.

Rămân de rețușat câteva chestii de formă și detaliu bibliografic. Le-am însemnat atent chiar în cursul primei lecturi și le veți ameliora lesne la prima corectură pe care sper să v-o pot pune la dispoziție în timp potrivit.

Vă mulțumesc cu recunoștință pentru sprijinul atât de neașteptat ce-l dați trudei mele.

Într-adevăr! Dl Șandru mă vestește că va întârzia oarecare timp.

Dar cu DI Chițimia mi-a tot trimis - tot pe poșta de azi - un portret psihologic al lui Ovid Densușianu de o artă literară surprinzătoare.

Ce ne facem cu d. Dima? Numai dv. îl puteți urmări de la Sibiu la Iași. Vă rog, potriviți momentul!

Dar cu dl Candrea? De d-sa - și tot în această chestie - se ocupă de asemenea prietenul D. A. Vasiliu (autorul „Focului viu”). N-ați putea amândoi sincroniza atacurile?

Unde să vă trimit, pentru biblioteca „Cercului folcloriștilor”, o recentă broșură de-a mea?

Aveți aleasa mea considerațiune.
Focș. Ion DIACONU
17 novembre 1946.
P.S. Ați început activitatea „Cercului”? Ședințele în ce zile?

Stimate Domnule Vrabie,
Recunosc că acum sunt un interesat scriindu-vă:

1.- Nu am nici un rezultat satisfăcător de la Ionescu-Nișcov care mi-a scris din străinătate, precizându-mi că până la 1 marti voi avea un articol, ba poate și două (s-ar fi pronunțat un profesor universitar ceh că vă scrie ceva despre Densușianu). Cred că tot intervenția dv. va fi salvatoare.

2.- Al. Dima - recidivist și cu al doilea termen (la 28. II).

3.- Dl. Șandru - de asemenea rugat de sârmana mea redacție să-mi trimită articolul. Dv. ce mai faceți?

Noi, pe-aci, batem război cu foamea și cu prostia omească.
Ați putea să-mi precizați ce-i cu Biblioteca Academiei de-i închisă? Și cum mai umbli *Cercul* dv.?

Credeți în toată prețuirea mea.
Focșani Ion DIACONU
10 mart 1947

TEATRU

Dromichaites - „Bufonul” lui Dumnezeu

Referința la un oarecare *Munte* (la muntele sfânt *Kogaion*) - în piesa ce se numește *Muntele* - se face într-o singură propoziție - ca și cum ea s-ar face cu totul „în treacăt”, printr-o asociere de idei fericit-întâmplătoare. E o manieră specifică lui Dumitru Radu Popescu: titlurile, subtilurile de scene (sau de capitole, în romane și nuvele) țin de un „subsidiar” al textului, de un fel de „accident” referențial. Numai că tocmai acest aparent „accident” reține în modestia lui, revalorizată apoi emblematic de autor, relevanța simbolică sau esența mirabilă a restului, a întregului. *Muntele* acesta e deci un simbol pentru nezdrușcinarea într-o veșnicie a spiritului dac și a voinței sale de a fi. E un fanaticism? E suflete? E, cumva, o necesitate dinlăuntrul unui destin universal al Lumii? Tot ce se va întâmpla în piesa aceasta e prefațat - ca într-un quasi-prolog - de cuvintele calmă și sigure de ele tot ca un munte, „polistaiului” Riborasta. „Polistaiul” e strămoșul dac al monahului isihastic de mai târziu - sau prin altă similitudine, un fel de *guru*. Riborasta, polistaiul regelui Dromichaites, vorbește despre logică și forța imbatibilă a rațiunii. Asta, în timp ce stăpânul țării, regele, e anunțat că Lisimah, cuceritorul neîblânzit ce mai fusese odată prins, făcut prizonier, iertat și slobozit, prădă din nou ținuturile strămoșesti ale dacilor. Să reținem acest lucru: piesa se deschide printr-o apologie a forței intelectuale!

Asumându-și acest puternic text dramatic, ce cuprinde - așa zice - (dacă sintagma n-ar fi

compromisă de un alt soi de literatură) o pronunțat-optimistă tragedie. „Naționalul” din Bălți și reșorul *Ioan Ciubotaru* l-au decupat teatral printr-o excelentă puritate economică de mijloace, toate subsumându-le magistralei principale a conflictului dramatic: înfruntarea dintre cele două feluri de *Putere* - din care una aparent „motrice” dar caducă, cealaltă venită dintr-un fel de sorginte ontică și părand inseparabilă, în obstinarea ei, de veșnicire. Printr-un actor ce se arată excepțional de bogat în rol: *Mihai Volontir* (artist al poporului, laureat al unor premii de stat), dubla existență a regelui dac: una „de zi”, pe care o știe toată lumea și care pare vecină cu nepăsarea în fața invadatorului (nepăsare justificată de „hătra” înțelepciunii de a-l primi ca oaspete și a-l domina prin superioritatea acestei perspective), alta secretă, „de noapte”, în care Dromichaites luptă cu vitejie, (neștiut de cei apropiați lui) împotriva dușmanului - dubla, deci, existență a regelui dac, (despre care aflăm abia spre final, impune un personaj cu personalitate uluitoare prin modul cum abordează dialogul omului (implicit al unei țări), cu „destinul”. Spectacolul valorifică planuri ideatice foarte profunde și foarte clare: confruntarea cu Istoria se subordonează continuu - și eroic - dar cu un eroism „nonșalant” - unei confruntări cu rațiunea. Regizorul a intuit că nu are de a face numai cu un spectacol „istoric” (deși „motivul” e procurat de exemplaritatea și originalitatea

legendarului conducător de neam care a fost Dromichaites). El iluminează esența dezbaterii dramatice (prinsă în cleștele unor fapte nu străine de unele consecințe tragice: sacrificiul unor viteji) și ne sugerează că tinde și spre un spectacol filozofic, puritatea „epurată”, spiritualizată, a cadrului scenografic (autor: Victor Paliu, lucrător emerit al culturii) ajută și ea mult la aceasta.

Dromichaites e, cumva, „fața parșivă” sau altfel zis „contratralgerul” păstorului mioritic: în vreme ce ultimul privește moartea ca pe o câștigare, în nemurire, a consubstanțialității cu toate formele și fenomenele firii, cel din urmă transformă viața - întru aflarea maximei identități - într-o consubstanțialitate cu spiritul, cu inteligența. Amândoi eludează astfel, în felul lor, spaima primară a morții și adoptă masca „imposibilității”.

În realitate, pentru păstor „imposibilitatea” e o nostalgie euforică, pentru Dromichaites ea e răsfățul plenitudinar al unei superioare ironii, cu fond activ și static disimulat. Realizarea tipologică datorată lui Mihai Volontir are meritul de a fi întrupat un tip debordant întru pitoresc: un fel de bufon „agrest” al unui nevăzut împărat căruia i se zice Dumnezeu (amintind cumva de figura unui superior-realist „Păcală”, fără a-l fi sărăcit de dimensiunea profund-resimțită a rezistenței sale morale și a unei penetrații intuitive a „clipei”. Această penetrație intuitivă, ce intersectează

„gestiunea destinului” cu necesitatea particulară a „momentului” își află - în epocă și nu numai - o punte subtilă de legătură cu înțeleptnicirile de magie ale *Andrei*, descântătoare sau vrăjtoarea Curții. E, aici, întretăierea integrală a „forței Psy”, în dubla ei față: ocultată (descântecul magic) și dezocultată (revelația logică). În alăturarea celor două personaje complementare aflăm „Crucea” heraldică a *Absolutului*: dubla linie de forță dintre acțiunea sufletului și cea a spiritului.

În *Andra*, *Eufrosina Dobândă-Volontir* (artistă emerită) aduce angajare și forță temperamentală, într-un crescendo tragic, culminând cu momentul când - se pare ca mamă - e nevoită să arunce blestemul urgisitor asupra unui fiu, presupus a fi un trădător. *Vitalie Todiraș* (artist emerit) intruzează un *Lisimah* orgolios, descoperind momente de uimire în fața incredibilului și insolitului, pentru el, Dromichaites. (Dicția rostirii românești e încă ușor trenantă). *Valentina Noroc* (*Sado* - amanta inițială a lui Lisimah - ce-l va părăsi cucerită de dreptatea spiritului lui Dromichaites și va rămâne la curtea „barbară” a acestuia - are un joc de vibrație, de fior, iar în scena invaziei de albine, de spăimintă înfrigurare. În buna notă sobră, profund despăcată ideatic și de o tonalitate tragică ținută în frâu, a spectacolului s-au înscris *Boris Melint*, *Ion Marcoci*, *Eufrosina Ureche*, *Victor Drumi*, *Anatol Burlacu* (respectiv: Seutes, Argilos, Bidia, Bambilon,

Klearchos). Înțeleptul actor *Riborasta* a fost înzestrat cu *Julian Codău* (artist emerit) ca atitudine meditativă simular concentrată și senină, cu o stare dublu-inseparabilă de acalmie în același timp agilă atenție asupra evenimentelor crucialelor confruntări. Regizorul lasă piesei final deschis: devorant printr-o tragică ironie a soartei roiu de albine scăpată din strâmț în timp ce i se pregătește ritualicul bocet, Dromichaites saltă pe neașteptate „din moarte” cu același aer șugubău „Păcală”. Dromichaites a murit sau Dromichaites nu poate muri. Sensul: el este puterea Destinului, dac, el poate trece „hătra” dincolo de întâmplarea propriu-vieji.

Între premiera absolută *Muntelui* - ce avea loc la Piața Neamț cu vreo șaptezeci de șaptezeci ani în urmă - și premiera sa de la Bălți - această piesă a mai figurat doar o singură dată în repertoriul teatrelor noastre - la Brașov. Ca de obicei, când *Pasărea albastră* se arde aproape de noi, nu o mai vedem și o căutăm mereu în altă parte. „*Muntele*” e o piesă exemplară pentru ethosul românesc, pentru esența lui cea mai tare. Pentru economia ei dramatică, *Muntele* e o capodoperă și ar trebui să figureze într-un repertoriu permanent al teatrelor din România. Dar când o vom vedea recunoscând-o, „*Albastră*” pasăre de lângă noi?

Jeana MORĂRESCU

MUZICĂ

Dramaturgia lui Gustav Mahler

După reluarea concertelor Filarmicii „George Enescu” la Ateneul Român, evenimentul muzical al lunii februarie l-a constituit programarea ciclului de lieduri *Cornul minunat al băiatului* de Mahler în studioul „Mihail Jora”. Muzica lui Gustav Mahler a început să apară mai des pe așezile noastre, trezind interesul interpreților, care nu se apropie cu ușurință de ea. Interpretarea unei simfonii de Mahler rămâne de altfel o problemă, nu atât prin lungimea ei, cât prin complexitate, prin multitudinea de aspecte stilistice și tehnice pe care le ridică. Sinteză a unui veac romantic, Mahler este unul dintre marii compozitori moderni. Muzica sa nu este însă ușor de asimilat, nici pentru interpreți, nici pentru ascultători. Gigantismul viziunii, adesea invocată, copleșește. Muzica este un adevărat spectacol: sentimente, pasiuni, imagini, acțiuni, comparații, momente care seamănă cu un lung monolog domină o scenă deschisă, dornică

să primească, aproape brutal, confruntarea. Impresia de eclecticism, folosită uneori ca un reproș, ca și lungimile simfoniilor sale, provine din această concepție de „theatrum mundi”, care stă la baza muzicii mahleriene. Simfonia devine o amplă sinteză dramatică. La fel ca pe scenă, ideile au valoare mai ales dacă asigură un contrast puternic, o ciocnire violentă. Dramaturgia muzicală este modalitatea spirituală de a se afla în acțiune. Este motivul pentru care vastitatea acesteia, exemplificată de la lungimea propriu-zisă la combinația instrumentală, la gândirea instrumentală, are întotdeauna o justificare lăuntrică. Argumentația muzicală, hățișul problematic solicită structuri polifonice și derularea lor într-un timp considerabil. Maniera de a concepe polifonia are însă la Mahler o justificată elasticitate, mult diferită față de epoca barocului, deși angașele compozitorului, spiritul său și complicația acestui spectacol

aproape vizual propus de simfonii ilustrează o componentă barocă.

Hrănită de paradoxuri, muzica lui Mahler se alimentează deopotrivă dintr-o sursă populară și una elitist-intelectuală. S-ar putea spune că ea se află la egală distanță între spiritul folcloric și viziionarismul intelectual. Câtă sugestie profană, atâtă spirit generalizator. Drama sufletească se universalizează cu accente când eroice, când tragice.

Des Knaben Wunderhorn (Cornul minunat al băiatului) este un ciclu de lieduri realizat în perioada 1888 - 1989, după colecția de folclor literar german, omonimă, publicată în 1809 de Joachim von Arnim și Klemens Brentano. Ea provocase un larg interes în epocă, cele 700 de texte fiind, după Heine, esențiale pentru cunoașterea sufletului german: „Ele ne dezvăluie întreaga sa veselie sumbră, spiritul său hazliu. În ele deduce mânia germană, șuieră, batjocura germană, te sărută dragostea germană.” Zece din

aceste texte alcătuiesc un ciclu vocal-simfonic și sunt folosite în simfoniile la care compozitorul lucrează în această perioadă (a II-a, a III-a, a IV-a). Cunoscut de aici (cea mai limpede întrebuintare o vedem în scherzo-ul *Simfonia a II-a*, care are la bază *Predica lui Anton din Padova către pești*), ele răzbat foarte rar în sala de concert. Așa încât versiunea oferită de mezosoprană Ruxandra Donose și baritonul Ioan Țibrea, acompaniați de Orchestra de cameră a RTV dirijată de Ludovic Bacs au fost o ocazie aproape unică de a le asculta.

Motivul principal desprins din aceste lieduri cu acompaniament orchestral este condiția tragică a omului, tratată însă în tonuri „dulci”, mult mai puțin dramatic decât în simfonii. Mahler se apropie aici, ca și în *Simfonia a IV-a*, de trăsăturile stilului „art nouveau”. Tonul e cald, adesea, linia curbă și ornamental rafinat domină frazele muzicale, foarte abil construite pentru a urma desfășurarea afectivă. Tonurile catifelate sub care se ascunde chiar o tentă de resemnare par să evoce pictura lui Gustav Klimt, minus decorativismul acesteia. Intermezzoul liric conviețuiește cu scepticismul și ironia tragică, izbucnirea mâniei populare stă alături de sarcasm (*Lob des hohen Verstandes* - „Elogiul înaltei

rațiuni”, în care măgarul este cel mai autorizat și sever critic de artă). Problemele stilistice pe care le au de rezolvat interpreții rămân exact în această sferă a întrebuintării caracterului distinct al fiecărei piese, miniatură a proiectivității vizionare ale simfonismului. Solista a Operei de Stat din Viena d-ra Ruxandra Donose este cântăreață remarcabilă. Vocea sa dobândește o individualitate distinctă, are un colorit excepțional evident prestanță. Mobilă puternică, foarte potrivită coloraturii (în *Cenușăreasa* Rossini încântă prin acest registru și o frazare ce dovedește călăuză muzicală și un studiu atent nuanțelor, tânăra interpretă a cântec cu multă subtilitate parțiale mahleriană. Adecvat, cu ton cald, un timbru care se reține, din Ioan Țibrea, apreciați îndeosebi în *Tamboars'sell* - „Uceniciu toboșar”.

Costin TUCULEA

P. S. În articolul nostru din nr. 1994 al „Literaturii” nr. 4, a fost omis din eroare de culegere muzicală d-lui Robert Dumitrescu (viola da gamba tenor laută), componența *Studioului de muzică* din București.

Mai blând decât lumina lunii

Sculptorul Gheorghe Iliescu-Călinești pare un taciturn. Uneori, a și fost taxat astfel. Dar nu este. El este țărânel român, înțelept și cumpătat, gospodăr îngrijorat de soarta sa, cu privirea iute și vorba scurtă; iar atunci când timpul îi înghețuie, în loc să stea la palavre, cugetă - fie și cu voce tare. Nefiind însă taciturn, nu înseamnă că este un interlocutor comod. Dimpotrivă, așa zice. Așa că, în locul obișnuitelor întrebări de interviu - când v-ați născut?... ce-ați făcut?... ce părere aveți despre?... am hotărât, de comun acord, să răsfoim Albumul Iliescu-Călinești (Editura Meridiane, 1986, redactor Dan Pintea) în care criticul de artă Cornel Radu Constantinescu întreprinde un prim, amplu și pertinent demers exegetic.

—Așadar, maestre, am în față primul dumneavoastră Album. Apărut în anul 1986. Nu era cam târziu?

—Ați nu l-au avut nici la această distanță. Nu-l au nici azi. Deși îl merită. În ceea ce mă privește - din partea din care bănuiesc că bateți cu înțebarea: recunoaștere; consacrare - numele începuse să-mi circule mai de mult.

...La de pe poliță o carte și mi-o întinde. Citesc: „Nouveau dictionnaire de la sculpture moderne”, Paris, 1970. Intre marii artiști ai lumii, un spațiu anume i se acordă lui Iliescu-Călinești: nu foarte întins, dar nici mai mic decât celorlalți. Citez prima și ultima propoziție: „În mod deliberat se inspiră din folclorul țării sale. (...) Fruct al unei stilizări sensibile și rafinate, aceste sculpturi frapează imaginația atât prin evidentă lor simplitate, cât și prin modernismul lor”. Maestrul surâde cu înțeles: „Ei, ați văzut?! Știți căți români se află în acest dicționar? Șase: George Apostu, Constantin Brâncuși, Dimitrie Paciurea, Constantin Popovici și Paul Vasilescu. I-am spus în ordine alfabetică, să nu începă supărare. Ce părere aveți despre această companie? Dar de coincidența că în ziua când unul din ei se stingea - Paciurea, 14 iulie 1932 - în chiar acea zi mă nășteam eu?!” Deschid dicționarul la litera P - Paciurea - și citez și de aici ultima propoziție: „Sculpturile sale aparțin unei lumi supranaturale, unde se regăsească amintirile unor vechi mituri populare”. Frumoasă coincidență - și parcă nu doar temporală...

—Maestre, spuneți-mi una dintre maximele dumneavoastră de artist; un crez...

—Să muncești ca un rob, să lupți în fiecare zi cu tine și să ieși victorios din această luptă. Să faci. Să nu pierzi timpul ce ți s-a dat.

—A mai spus-o cineva.

—Nu știu. Cine? Când?

—Brâncuși? „Creează ca un Dumnezeu! Ordonă ca un rege! Muncește ca un rob!”

—N-am știut, dar mă bucur. Mă bucur foarte mult. Așa, completă, rămâne și deviza mea. Eu pe Brâncuși îl iubesc foarte mult. Unii comentatori ne-au găsit multe asemănări - și au dreptate. Brâncuși este steaua de mărime I care mi-a luminat calea. I-am închinat o sculptură; am numit-o „Timpul - omagiu lui Brâncuși”. Are vreo doi metri și jumătate - și am cioplit-o din stejar. S-a plimbat prin mai toate expozițiile, chiar și prin Canada - unui au vrut s-o cumpere - dar nu m-am putut despărți de ea; o țin lângă mine, aici, în atelier.

—De ce lemnul? De ce ați optat pentru această materie?

—Tata. De la el mi se trage. El mi-

a pus prima oară barda în mână. A fost unul din anonimiile cioplotori de catapetesme, de biserici din Țara Românească. Mă bate gândul să dau un anunț la ziar și să-i rog pe preoți să-mi răspundă - că eu nu mai știu - la câte biserici a trudit Dumitru Iliescu-Călinești, să merg să le văd, să fotografiez și să-i scot, într-o cinstire, un Album venerabilului meu tata. Cioplesc și în piatră, cizelez și marmură, dar lemnul rămâne Universul meu, în care mă voi topi fibră cu fibră, până voi ajunge, uite, gol și uscat precum coaja ceea de copac.

...Lemnul, așadar. Tatăl creatorului „Porții Sărutului”, Radu Brâncuși, avea și el un talent nativ în cioplirea lemnului; a făcut chiar ceva dulgherie, deși nu aparține acestei bresle, ci țărănilor agricultori. Brâncuși fiul însuși sculpta în lemn direct cu barda, fără modele. Iubea lemnul - mărturisese un prieten al său - și grațioasele lui nervuri.

Lemnul - această minune a lumii. Mai blând și mai cuminte decât lumina lunii - după piatră și fier, odată cu ele sau chiar înaintea amândurora -, a devenit prietenul statornic al omului. Poate înainte ca ciobanul acela extraordinar să fi mușcat cu cuțitul din trupul celui mai tânăr copac pentru a-și ciopli fluiere - se va fi așezat și el, ca Brâncuși și Călinești, sub seară ori sub răsărit, privind spre arborii biciuți de viscole și sărutați de stele, și va fi înțeles ceva din soarta lor și a lui, și într-o clipă mare cât viața s-a povestit în acel cântec pe care ne-am obișnuit să-l numim Miorța.

—Așadar, maestre, iată, am deschis Albumul la prima imagine. Ce aveți a spune despre ea?

—Este imaginea unei sculpturi emblematică. Se numește „Nodul Generațiilor” - din care au descins mai multe: „Stălpul Iubirii”, „Stălpul Unirii”. Este o frântură din „coloana infinită” a sufletului meu; nu departe de Brâncuși - dar altfel, al meu. Am cioplit-o în 1962 - la trei ani de la absolvirea Institutului „Grigorescu” și în anul primirii în UAP - din lemn dulce de păr. S-a plimbat prin multe expoziții în țară și la Paris - și a poposit definitiv în Muzeul Național de Artă din București. Alte variante - mai târziu; și tot din lemn - se află în Canada, în curtea-parc a Spitalului „Gheorghe Marinescu”. În sfârșit, un „Nod al Generațiilor” a fost înălțat în bronz (6,5 metri) - acum, în decembrie 1993 - la Timișoara, în fața Hotelului Continental, în memoria eroilor căzuți în Revoluția din decembrie 1989.

—Imaginea a doua...

—„Cocoșul”. O mică bijuterie din numai 30 de centimetri, cioplită în lemn de cișec. L-am făcut mai târziu, în 1980. Cocoșul acesta a vestit dimineața la Dalles, la Praga și Berlin, la Institutul Italian de Cultură - și s-a întors cumine acasă, în atelier, să-mi numere ceasurile vieții.

—Imaginea a treia...

—„Sensuri”. Un grup statuar cioplit din stejar, 6 piese, închinat o familie spirituală. A fost o izbândă: am cioplit-o în 1966 și reprezintă o etapă nouă, un hotar față de alte influențe. Are o istorie a ei, aparte. S-a plimbat pe la o expoziție la Bratislava (1968) și la Bienala de la Veneția, 1972. Aici, în Italia, a venit cineva s-o cumpere, dar voia numai piesa nr. 1 - „tatăl”. Oferea 4.500 de dolari. „Dă-o, mă” - mi-a zis marele critic Ion Frunzetti. Nu - am răspuns

eu, cu durere - nu c-ar fi ieftin luată, dar nu pot să fac alt „tată”, cap de familie. Dacă-mi dă 10.000 de dolari pe toate cele 6 piese, dau totul cu bucurie. N-a fost să fie așa. În țară, mi-a fost achiziționat întregul grup statuar de către Ministerul Culturii (cu suma de 180.000 lei) pentru Muzeul din Bacău. Cu ocazia unei vizite acolo a lui Ceaușescu, nu se știe ce oameni „grijulii” au izgonit sculptura mea până într-o magazie din orașul Râmnicu Sărat. „Vezi - mi-a zis Frunzetti - în loc să fii cu o piesă într-un muzeu, te-au pus ăștia cu toate șase într-un WC-eu”. Îi părea și lui rău. Nici acum nu știu ce s-a ales de „Sensurile” mele. Abia aștept să mă duc pe-acolo și să mi le recuperez.

—Citatele destine mai au și sculpturile dumneavoastră, maestre.

—Nu toate, dar destule au avut, au în continuare, o soartă contorsionată. Iată de ce propun să ne oprim la câteva din acestea mai oropsite.

—La care, din cele oropsite?

—La „Pădureanca”. O statuie de 3 metri, impunătoare, cioplită din piatră de Măgura. Era destinată curții-parc a Institutului Agronomic din București. O țineam undeva, în Ducești, într-un spațiu închiriat de UAP. Nu eram în țară, când bulevardul Victoria Socialismului și-a întins vadul spre Bariera Vergului, trecând prin Ducești. Demolările s-au făcut rapid, peste noapte - și statuia mea a dispărut odată cu aceste demolări. Mă întreb - și întreb: Unde-ar putea fi? La groapa de gunoi, dusă de un șofer hăbăuc? Într-o curte, ascunsă de cineva avizat? Nu știu cum aș mulțumi de frumos celui ce m-ar ajuta să iau urma „Pământencei” mele...

—Tristă poveste.

—Alte sculpturi mi-au dispărut chiar de la adrese exacte. O „Muză”, de pildă, cioplită tot din piatră de Măgura, a fost achiziționată de către Muzeul de Artă din Botoșani. Am fost acolo - și n-am mai văzut-o. A dispărut. Așa se întâmplă în timpul în care mai-marii culturii se pricepeau la ceea ce conduceau ca pisica la cititul calendarului. Vedeți această sculptură de 3 metri? Se numește „Șarpele casei” - și reînvie o veche credință de-a noastră. Privind-o, Suzana Gădea l-a întrebat pe Dan Hăulică: „Spune-mi, dragă, ce este armonica asta?” Sau acest „Rod” - de fapt, un Laocoon autohton - de peste doi metri, pe care l-am cioplit din trunchiul unui singur stejar. Se afla la Muzeul Lemnului din Câmpulung Moldovenesc. Cum Dumnezeeu s-a făcut, c-a ajuns până acolo Tamara Dobrin, care, dând cu ochii de sculptura mea, a exclamat: „Vai, ce-i cu urâtă asta aici? Scoateți-o mai repede!” Târziu, după aceea, am descoperit-o aruncată în bălăriile din curte - și mi-am adus-o acasă. Uite-o colea, în ușa atelierului, așteptând o soartă mai bună.

—Astăzi, după o revoluție care a adus, totuși, oarecare înnoire, cum vă simțiți? Cum vedeți viitorul artei dumneavoastră?

—Astăzi, pe nimeni nu mai interesează arta. Dacă înainte se mai achiziționa cât de cât, astăzi plutim în faimoasa „creștere zero”. Intre așa-zisa reformă, tranziție și economie de piață, arta se... reformează. Se scoate, adică, la reformă. Ca la armată. Se abandonează.

—Totuși, respiră undeva o atmosferă mai blândă pentru sculpturile dumneavoastră?

—La Pitești, orașul locului meu

natal - Argeșul. Muzeul de Artă de aici a destinat special câteva săli lucrărilor mele. Unele sculpturi mi-au fost achiziționate; altele le-am oferit. Mi-e drag să dăruiesc cuiva care știu că va iubi și va păstra frumos ceea ce i-am dăruit.

—Să revenim la Album. Vă las pe dumneavoastră să mai numiți câteva sculpturi.

—Notați câteva repere ale trăinicieii noastre: „Dochia”, „Miezul Pământului”, „Fereastră”, „Floarea”, „Pasărea hotarelor”, „Lucaefărul”, „Templul Calului”, „Sămânța”, „Pasărea Sfinx”, „Captarea razelor”, „Leagănul”, „Cioacăria”, - lemn și piatră; dar mai ales lemn: stejar, ulm, arțar, oțetar, frasin - arbori de viață și de moarte ai românului.

Gheorghe Iliescu-Călinești

—Cu toată starea de tranziție (mai exact, de provizorat) în care plutim (mai exact, ne zbatem), nu pot crede că nu lucrați la ceva...

—Lucrez. Dar nu prea mi-e la îndemână să vorbesc. Îmi dă târcoale o idee, care mă și bucură, mă și sperie: ideea de magnetism, de atracție - căreia vreau să-mi consacru un ciclu. Mai mult nu pot spune.

—Maestre, dascălul dumneavoastră Brâncuși folosea aforismul așa cum țărâni folosesc proverbul. S-au păstrat - consemnate de către alții! - vreo 125 de cugetări ale sale; un fel de crez al vieții și artei sale. V-a ispitit această... cărare?

—Sigur că m-a ispitit. Când cauți esența din lemn, trebuie să înțelegi și esența din cuvânt. Notați câteva din încercările mele: 1. Orizontul este un infinit de infinituri; depinde unde te așezi ca să-l privești; 2. Viața este scurtă; dar este lungă calea vieții; 3. Materia îți dă, de fapt, potență; ea îți dă timbrul - și trebuie să fii înzestrat ca să poți rezista când lucrezi cu ea și asupra ei; 4. Ați ascultat vreo dată un lemn care cântă? Ați ascultat vreo dată un lemn care ție să vorbească cu un alt cântec într-o cântare; 5. Eu am ascultat arborii cum lucau, cum țeseau, cum necheau ca niște cai; 6. Dacă mergi într-un vârtej al pădurii, vei regăsi vârtejul tăieturilor mele; 7. Razele soarelui nu spintecă copacul,

ci îl adună și îl înalță; 8. Întrebarea pe care mi-o pun este dacă în toată frumusețea asta, ca a unui decor, pot să substanțiazizez sau nu interiorul ființei mele; 9. Fiecare om, fiecare om de artă are o structură dată dinainte, ajustată la o dimensiune a unui timp care îi este propriu; 10. Poate că cel mai important lucru ar fi să generezi în fiecare zi știința care să dea suflare. Ei, și pentru că să nu se încheie așa rotund - și nici atât de grav - așa spune și vorba cu care îmi place mie să-l numesc pe neica Costache Brâncuși: El este omul care a îndreptat pomul!

... Aici se încheie convorbirea cu sculptorul Gheorghe Iliescu-Călinești. N-aș vrea să pun punct, însă, înainte de a aminti o ultimă și semnificativă

intâmplare - comună, într-un fel - din viața artistică a celor doi dulgheri de geniu. Pe cea trăită de Brâncuși o redau în propria-i mărturisire: „A venit la mine (la Paris - n. n.) Vasile Morțun, un fel de socialist cu redingotă ministerială... Mi-a comandat o statuie pentru Haret... Am atras atenția Excelenței Sale că n-am să portretizez în marmură pe defuncta excelență îmbrăcată în redingotă... Spiru Haret fusese un izvor de apă vie pentru țărâni și luminătorii ei, învățătorii. M-am gândit să fac o fântână arhaică și stilizată, pentru una din piețele Bucureștiului. O fântână reală, cu apă, pentru călătorii însetați. Și am scris pe ea Fântâna lui Haret. (...) Morțun mi-a refuzat fântâna arhaică... Am văzut pe Haret în redingotă în fața Universității, aliniat soldăște, într-o defilare de statui. O oroire arhitectonică și plastică. Atunci am terminat cu România...”

Intâmplarea lui Călinești o voi rezuma eu: La concursul pentru realizarea unui monument menit să marcheze actul de la 1 Decembrie 1918 - care trebuia finalizat în decembrie 1993 - a participat și el cu un simbolic „Stălp al Unirii”. Juriul („Morțunii” de azi) n-a acceptat propunerea.

Atât.

Ion ANDREIȚĂ

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

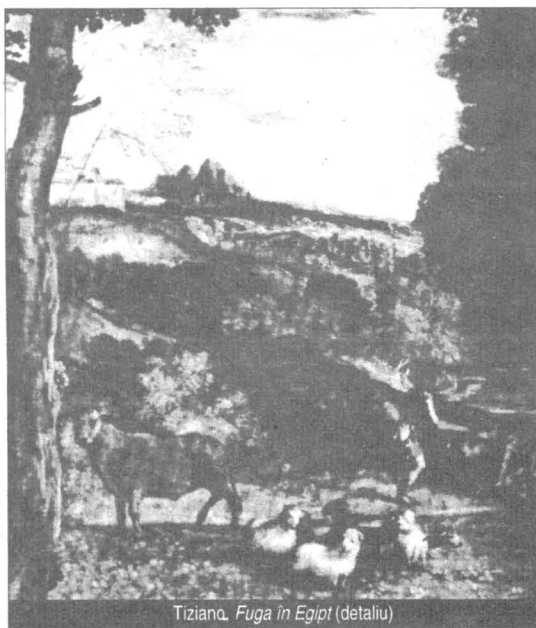
Pornind de la un jurnal

Recent au ieșit de sub teacuri (cum se spunea cândva) două noi lucrări de Onisifor Ghibu inedite, de bună seamă, nu ultimele: al doilea volum din *Chemare la judecata istoriei* (ed. Albatros) și *În vâltoarea revoluției rusești* (ed. Fundației Culturale Române). Când am început a răsfoi a doua carte, care e un jurnal (se și subintitulează *Insemnări din Basarabia anului 1917*), privirea a căzut asupra unui pasaj (p. 40) în care ardeleanul „martor ocular – și mai mult decât atât” – al zguduirilor revoluționare basarabene și rusești reproduce opinia unui român din Chișinău potrivit căreia „în România viața politică și familială e atât de depravată” încât „în astfel de condiții Basarabia nu dorește nicicum alipirea ei la România”. Era o simplă părere personală, însă rezumativă. Rezultă aceasta chiar din notații următoare ale însuși doctorului ardelean aflat în 1917-1918 în Basarabia. Cei mai mulți dintre intelectualii români basarabeni aveau reticențe, dacă nu erau categoric ostili ideii reînegrării Basarabiei în hotarele strămoșești. Dureros, dar real!

Și mai dureros este să afli că nici astăzi adepții unirii imediate a Moldovei răsăritene cu patria mamă nu sunt foarte numeroși. Datele unui sondaj de opinie – relate, zilele trecute, un post de radio – îi arată pe unioniști în vădită minoritate. Și teamă îmi e că sondajul reflectă exact realitatea. Am asistat la o mică demonstrație în acest sens ca și, vorba lui Onisifor Ghibu, „martor ocular și mai mult decât atât”. Mergeam, într-o duminică de februarie 1991, la oarecare distanță de ceilalți bucureșteni cu care mă găseam în Republica Moldova, pe șoseaua din Capriana. Din direcția opusă apăru un grup de vreo cinci persoane. Având în față o femeie vârstnică, înfuriată. Când am ajuns față în față, femeia s-a repezit la mine. „Pe

dumneata te-am văzut la televizor. Ești de la raion. Dumneata nu vrei să ne dai pământ! Iaca, i-aici primăvara și noi n-avem unde lucra. Că nu vrei să ne dai pământ! Luați tot și duceți cine știe unde, dincolo de Poltava. Da' noi ce să mâncăm? Un...?” Spunându-i că sunt din România, zdrăhonul de femeie s-a înfuriat și mai tare... „Așel! Din România?! Voi vrei să ne luați tot! Da' noi ce să mâncăm?!” Era să mă mănânce pe mine, deși nu părea

tea propagandei sovietice. Cu atâta perseverență a fost prezentată România, pe toate căile, de la instrucția școlară elementară la programele de mass-media, ca iadul pe pământ, încât țara noastră chiar a devenit, pentru mulți dintre propriii și fii înstrăinați, o sperietoare. E adevărat, fără îndoială, însă ca explicație insuficient. Acțiunea propagandistă nu explică integral simțămintele ostile ale unor români basarabeni față de patria lor

Tiziano, Fuga în Egipt (detaliu)

deloc nemâncată, era, dimpotrivă, și bine bătută – și așa fi fost, poate, nevoit s-o iau la fugă, dacă nu venea șoferul, să alunge zmeoica.

Intelectualii basarabeni unioniști explică românofobia lumii basarabene de rând prin eficacita-

renegată. Pătura conducătoare, clasa politică românească avea și are pentru ce să fie detestată. Ofera și oferă motive de silă și dispreț. „Natural, avertisunea față de paraziții națiunii n-ar trebui să implică și națiunea însăși, dar cum să-i izolezi? Problema

aceasta se punea cu acuitate celor ce în 1917 încercam eforturi supraomenești pentru a transforma revoluția socială basarabească (parte constituită a revoluției din fostul imperiu țarist) în revoluție națională. Oricare le era crezul politic și orientarea ideologică, ei nu puteau să nu admită că era „ceva putred” în „Danemarca” lumii sus-puse românești, ceva ce trebuia extirpat. Onisifor Ghibu însuși se întreabă, în jurnal: „Dar prin ce am meritat întregirea? Prin politicianismul dezmațat și guraliv din țară, prin nedreptatea socială strigătoare la cer?” Antirevoluționar, Onisifor Ghibu recunoaște că doar revoluția oțerea o șansă de salvare națională, o revoluție pornită, firește, din interior, nu una importată: „Da' ar trebui în România Revoluție, acesta cred că e singurul mijloc de îndreptare a țării, dar nu o revoluție rusească, ci una românească”.

Necesitatea unor schimbări adânci, de substanță, avea să devină un laitmotiv al dezbatărilor, al frământărilor de conștiință românești din perioada interbelică. Cum pot face abstracție de acest fapt, astăzi, acei ce, cunoscându-l, activează totuși, alături de formațiuni politice care tind la restaurarea, pur și simplu, a regimului dinainte de 1938. Lasă că așa ceva nu-i posibil („Nu-nvie morții, e-n zadar, copile!”) dar, dacă ar fi, ce motiv ar avea cineva, afară de câțiva supraviețuitori ai politicianismului autodiscreditat, de a dori o asemenea restaurație?! Căci, încă o dată: în România Mare n-a fost bine deloc. A fost mai puțin rău decât în timpul războiului și decât sub comunism (în anumite perioade îndeosebi), dar n-a fost bine. Dacă era bine, cum ar fi obținut legionarii o atât de (relativ) largă adheziune populară? Garda de fier a fost, evident, un fenomen patologic, dar unul inevitabil, unul provocat fatalmente de agenți patogeni inerenti organismului social din acel timp. Partidele istorice și-au săpat groapa ele însele. Și-au provocat singure pieirea. Prin nesăț și prin miopie, prin incapacitatea de a depăși interese înguste de partid, de a și însuși etosul interesului național. Au existat, evident, și oameni politici lucizi și de bună credință, de incontestabilă înțelegere morală. Oameni politici care puneau realmente interesul țării mai presus de interesele și ambițiile personale. Între cei de prim plan: Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Armand Călinescu. Dar erau angrenați în sistem. Ceea ce se impunea era însă tocmai ruperea sistemului infectat de politicianism, și ei nu aveau mijloace pentru aceasta, și nici, cu excepția ultimului, conștiința necesității imperioase a unei soluții radicale. N-am auzit pe nimeni, în copilărie, vorbindu-l de rău pe Maniu (ca pe alți politicieni), însă de câte ori venea vorba, cineva preciza: Maniu îi cinstit, da' îl trag în noroi nepoții.

Și fiindcă mă năpădesc amintiri, poate că nu-i inoportun a reconstitui o situație oarecum amuzantă. Atras prea puțin de jocuri, preferam, din cea mai fragedă vârstă, să mă răzlețesc, duminică, de copii, spre a sta cu oamenii mari, în special cu bătrânii. În 1937, urmăream cu interes campania electorală (aveam nouă ani) și chiar o sprijineam publicistic. Compuneam pentru uz propriu manifeste în favoarea lui Gh. Tătăreanu. Era preferatul sătenilor. Cu toate că satul meu natal aparținea și pe atunci aceluiași

județ ca acela în care a văzut lumina Maniu, Bădăcini, cei mai mulți țărani nu votau cu țărâniștii, ci cu liberalii, sub cuvânt că aceștia din urmă erau „muscă sătulă”: acumulasera destul bogății pentru a nu mai sugera cu atâta lăcomie ca partidele apărute după primul război. Într-o duminică, la locul de adunare din mijlocul satului, s-a încins aprigă discuție, ce putea să degenereze – precum cea din *Țiganiada* – în încăierare, între adepții diferitelor partide. Unul rostea admirativ un nume, alții altelea. Până când un moșneag ce stătea la margine, posac, a strigat, pe neașteptate: Măi! Tăcere subită! Măi! a repetat bătrânul. Dați-ți p'aiște! pa tăți în... mâne-șă! Trăiască regele! Reacția imediată a fost, la unii, de enervare, la alții de ilaritate. După câteva clipe, au început toți să-i dea dreptate moșului. Că bine zicea badea Toader! Regele Carol II! bucura încă de simpatie. Avea și și-o piardă în 1940, după Dictatul de la Viena. Atribuind suveranului cererea lui Mihail Manoilescu de a i se da un pahar de apă, consătenii mei îl învinuiau că „ne-o dat p'on pahar de apă! Unii, fantanzând, ziceau: „Ne-a vândut p'on pahar de pălincă-dă-l-in...”

Ei, dar în 1945, țara a votat cu Ochiul, cu L și cu Casa! vor răspunde fanaticii restaurației monarhiste! Cu național-țărâniștii, cu liberalii și cu „Convenția” de atunci, adică. Au votat, într-a devăr, dar de ce? De teama comunismului sovietic. Având de ales între două rele, românii l-au ales, natural, pe cel mai mic, eu (în principiu), în anii optzeci, dacă așa fi putut alege între monarhismul absolut neluminat al lui Nicolae Ceaușescu și regele Mihai, așa fi votat pentru al doilea. Cum o să optez însă pentru un rege, fie și constituțional, acum, când am un președinte constituțional? Cum o să mă întorc din drum, îndreptându-mă spre un trecut care știu unde a dus – și nu putea duce decât acolo –, după ce am pornit spre viitor? Întoarcerea, vorba lui Marin Preda, este imposibilă.

În discuție era însă depravarea din societatea românească înaltă. Ceea ce Argeziș numește „precurvia de sus din stăpânire”. Aceasta, dacă ar putea fi stăpânită... Pentru stăpânirea acesteia sunt suficiente schimbările de guvern, de regim, de formă de guvernământ. Surse în această direcție (ipotetice și ele) ar oferi doar o acțiune constantă de schimbare a moravurilor. După Budai-Deleanu (fiindcă veni vorba), „unii dăttăriu de legi! Mai întâia săbiuți și pasă! Este-oabeaurile a direge! Ș'a plămăzetățeni întregi! Decât a da multe mândre legi!”. Nu altceva avea să afirme, un secol mai târziu, N. Iorga. Legile sunt necesare și se revoltător că parlamentarii, în loc să dea noii societăți românești cadrul juridic necesar, se țin numai de ciorovăieli, ca personajele *Țiganiadei*. Dar eficiențarea normelor legale de conduită implică educarea mentalității, a conștiinței sociale, formarea de caracter. Cum? Prin școală, prin biserică, prin cultură, prin armată, prin presă. Numai că presa... Presa actuală tocmai pervertește conștiințele, depravează caracterelor. Dacă ar apărea o altă presă!!

MANUSCRIPTUM

Proiecția imaginii suprapune memorii uitate
întâia surpriză
deschide cetatea din valea scribului
vrăciul dansează și îngână
plouă nu plouă plouă nu plouă
istovind vorba în citirea bobilor

înrupată fecioară barbară
cântând ca o harfă pe trepte
precum ecoul animal luptător
aripa nu lasă urme
adulmecă așadar aer de pasăre
rod rodiind
din prima sămânță
când vocea ezită
mână parcursă
să-mi spună
să bem acomodarea singurătății
nu se pierde

cel ce caută
punctele cardinale ale oului
cel ce știe
dansul pietrelor pe ape
porunca domnește învrâjbind tărâmurile
ne caută
ne cheamă
ne strigă
pormim pasul tăcerii
gândim glasul tăcerii
se mistuie-n trup trecutul
roata urnește memorii uitate

trecere în ușă de ploaie
galop de ecvestru centaur
ochi măriți în dansul pupilei albind

așezați la pragul Anticarului
tânuind beția păsării Phoenix
nu ne vom pierde
tălmăcindu-ne în cuvânt.

Căli n CANDREA

Ernest J. FINNEY

Păuni

Autorul povestirii „Păunii” („Peacocks”), din care publicăm un fragment, este un foarte tânăr prozator american, din statul Tennessee, care a reușit performanța de a câștiga, datorită acesteia, în 1989, marele premiu decernat de fundația „O'Henry”, ce recompensează cea mai bună proză scurtă publicată într-o publicație americană. Spre onestea juriului ce a acordat distincția, merită menționat faptul că povestirea a văzut lumina tiparului într-o obscură publicație studențească, dintr-un minuscul orașel sudic, numită „The Sewanee Review”.

sarcinii, avea o burtă atât de mare, încât scaunul era dat în spate la maximum. Ea scoase din mașină un castron fierbinte, cu un șervet albastru deasupra. Bunicul se ridică în picioare și îi ieși în întâmpinare. „Bună, Greta. Nu trebuia să te deranjezi atât, dar îți mulțumesc foarte mult, oricum.” Ea făcea ce făcea și se oprea aproape în fiecare zi pe la ei, cu câte o atenție.

„Nu-i nici un deranj, îmi face plăcere”, spuse ea.

Elmo se întoarse discret spre ei, că să nu piardă nimic din scenă.

Bunicul luă vasul. „Să știi că le-am spălat pe celelate. Ți le aduc imediat.”

„Ce bine! Tot timpul uit pe unde le las și după aia îmi sparg capul căutându-le.”

„Le aduc imediat”, zise el și deschise ușa cu piciorul, ducând în mâini castronul.

Ea se întoarse spre Elmo, privindu-l cum sare. Trăgând cu coada ochiului, avu senzația că ea stătea aplecată spre spate, ca să compenseze greutatea burții ei uriașe. „Cum îți mai merge, Elmo?”

„Bine.”

„Nu te-am mai văzut în ultima vreme.”

Începu să sară tot mai încet. „Am fost ocupat.” Atunci auzi și camionul. Nici nu se întoarse spre el, continuând să sară. James opri chiar lângă el, astfel încât trebuia să-și îndoaie mâna, ca să nu-și agațe coarda de oglina retrovizoare.

„Salut”, zice James. Bunicul ieși din casă ducând o cutie de carton plină cu vase de Iena și țevi plate, pentru plăcinte. Elmo continua să sară.

„Aș vrea să știu și eu de ce voi doi nu vreți să veniți să mâncați la noi, în loc s-o obligați pe ea să vină meru ca să vă aducă mâncare?”

Elmo își atarnă coarda de umeri, gâfâind. „Nu noi o obligăm să vină.”

„Foarte bine, atunci spunete-i să nu mai vină.”

„Nici nu mă gândesc”, zise Greta. „Nu s-decât câteva mile.”

„Cum merge cu altoitul?”, îl întrebă bunicul pe James, ducând cutia la mașina Gretei.

„Sunt pe jumătate gata. Mai am vreo trei săptămâni și am terminat. Asta în cazul în care nu se hotărăște și primadona să mă ajute.”

Elmo nu răspunde. N-avea de gând să mai cadă în capcana asta încă o dată. „Îmi îndepănez îndatoririle” ar fi sunat ca o recunoaștere a vinii sale în fața lui James. Ceea ce l-ar face pe James să chicotească.

James coborî din camion, agățându-și

vârful cizmei de un tampon. Făcuse și el burtă. Aproape la fel de mare ca a Gretei. Cureaua de piele o strângea exact la mijloc, separând două șiruri de cărnați. James arăta mai mare decât oricare boxer de categoria grea pe care-l văzuse Elmo vreodată. „Cu ce spui c-ai fost ocupat în ultima vreme? Ia spune, s-aud și eu. Sunt foarte interesat.”

Elmo văzu expresia de pe fața bunicului, care arăta de parcă ar fi așteptat să se petreacă ceva îngrozitor. Greta își ținea burta de dedesubt, cu ambele mâini. „De când ne-am întors din luna de miere, tu te comporți de parcă ai fi un oaspete aici. Asta când dau de tine! Vrei să stai aici, foarte bine. N-am nimic împotriva. Dar ceea ce mă deranjează e că nu-ți vezi de treabă. Acești pruni nu își pot avea singuri de grijă, iar bunicul nu mai poate munci. Ca și Greta, de altfel. Nu mai rămânem decât tu și cu mine.”

Ar fi putut să nu răspundă. Doar să se uite la James. Să-l vadă cum se enfurie. Chipul lui s-ar fi înroșit imediat, ca bila termometrului de pe perete. Să-l energizeze pe James era foarte ușor. „Am fost ocupat”, spuse. „A trebuit să merg la școală. Am fost ales președintele clasei. A trebuit să stau la toate ședințele de consiliu. Și, în plus, am avut sportul pe cap.”

James chicotii. „Serios, ce sport?” El fusese un mare jucător de fotbal american, încă din primul an de școală. Intrase și în campionatul național.

„Sunt în echipa de box.”

James izbucni în râs. Elmo începu să simtă că-și pierde legătura cu pământul.

„A trebuit să semnez că sunt de acord cu asta”, spuse bunicul. „Are și un sac de box în magazie. Să știi că am primit și patru articole despre el, publicate în ziarul școlii. Dacă vrei, ți le arăt.”

„Și când ai următorul meci?”, întrebă James.

Nu mai avea scăpare. „Luna viitoare, la sala „Elks”.

„Trebuie neapărat să văd și eu meciul ăsta”, spuse James, sărind în camion.

„Hai să plecăm”, strigă spre Greta.

„Femeia asta se pricepe la gătit!”, spuse bunicul. Cu toate acestea, abia se atinsese de friptura pe care o adusese Greta. Elmo aduna ultimele picături de sos cu cea de-a cincea sa felie de pâine. „Poate c-ar trebui să ne ducem la ei, când ne mai invită la cină. Ce-ai zice să mergem duminică?”

„Du-te tu dacă vrei”, răspunde Elmo.

„Totuși, e fratele tău.”

„Mai îți minte cum a apărut aici?”

„Îți trebuie ceva timp să te acomodezi, când ești proaspăt căsătorit.”, zise bunicul. Sunt, totuși, două persoane diferite.”

„Tu o snopeai în bății pe bunica?”, îl întrebă Elmo. Trebuia să-l întreb. Ar fi fost mai rău dacă n-o făcea. „Mă întrebam și eu, într-o doară.”

Bunicul răspunde după o lungă pauză. „M-am făcut vinovat de multe lucruri în viața mea, dar de așa ceva niciodată.”

De fapt, nu văzuseră nimic concret atunci. Auziseră strigătele, doar. Apoi așteptaseră ca cineva să deschidă ușa. Greta plângea în hohote, roșie la față, cu ochii înecați în lacrimi. Apoi, când s-au așezat la masă, James a început discuția. „N-am întâlnit niciodată pe cineva mai tâmpit ca ea. I-am spus să-mi ridice cizmele de la reparat și să ia cutia de cartușe pe care le comandase. A uitat de amândouă. S-a dus până-n oraș doar ca să înghită o porție de înghețată cu sos de ciocolată. Cretină!”

„Te rog, nu-i nevoie să folosești astfel de vorbe”, spuse bunicul.

„Dar e cretină. Te rog să mă crezi.”

„Dacă e cineva prost în casa asta, atunci ești tu, James”, zise Elmo. „Ea și-a terminat liceul, tu n-ai fost în stare.”

„Măi, măi”, zise James, zâmbind. „Ia te uită cine vorbește!”

„Gata ajunge”, strigă Greta.

„Nu ești suficient de mare ca să înțelegi lucrurile astea”, îi mai spuse James lui Elmo.

Nimeni n-a mai scos o vorbă de-a lungul întregii mese.

Altă dată, când se întoarse de la școală o găsi pe Greta cu buza spartă și cu un ochi aproape închis din pricina vântărilor. Bunicul îi punea comprese fierbinți pe față.

„Continuă tu, Elmo, eu mă duc să stau de vorbă cu James.” Așa că n-avu de ales. Stoare bucata de pânză, o împături, apoi o puse pe ochiul umflat. Care era legătura dintre ei? Mai demult, ea fusese pentru el ca o soră mai mare. De fapt, nu. Imaginea asta o fabricase de dragul bunicului, după ce ea se măritase cu James. Ce bine ar fi fost pentru ea să se mărite cu el - asta gândise el atunci. Avea paisprezece ani pe vremea aceea. Între ei era o diferență de șapte ani. Ar fi trebuit ca ea să-l aștepte...

Dar acum, avea atracție se diluase. Elmo devenise, mai curând, un spectator. Avea senzația că e un om care vede un film la cinema, iar când acesta se termină, își ia haina de la garderobă și pleacă acasă. „Vai, Elmo” gemu ea, sprinjindu-se de încheietura mâinii lui. Era complet derutat. Ceea ce se petrecuse depășea puterea lui de înțelegere. Nu știa cum să reacționeze. Cum poate cineva să-i facă așa ceva persoanei pe care spune c-o iubește? El ar putea, oare, să facă acest lucru vreodată?

Când se întoarse bunicul, ea fugi înapoi în casă. „I-am spus”, povesti bunicul, „cum ce red eu despre bărbății care sunt în stare să lovească o femeie. L-am obligat să mă asculte, încercând să-i vorbesc cât mai limpede. I-am explicat că n-am de gând să las în locul meu pe cineva de teapa asta. Încă n-ai ajuns stăpâni aici, băieți!”

James se abținu vreo câteva luni. Apoi, Greta se duse la spital cu nasul zdrobit. Acolo declară că alunecase pe scări. James o ștersese de acasă - plecase în oraș, să bea ceva cu prietenii. Bunicul s-a dus după el. Elmo conducea. A parcat mașina în fața cârciumii „Rio Cocktail”, după care l-a urmat pe bunic înăuntru. James era tolnăit la bar, alături de Claude, sorbind bere dintr-o sticlă verde. „Sper că ești mulțumit”, îi spuse bunicul. „S-a dus înapoi la părinții ei.”

„Foarte bine”, răspunde James. Mă săturasem de ea, oricum. Și începu să râdă.

Atunci bunicul îl pocni peste față cu toată puterea. Dar a fost ca și cum ar fi dat într-un copac. Dintr-o dată, în locul se lăsa liniștea. „Du-te să te trezești din beție!” îi mai spuse bunicul. „Măine, la ora șase dimineață vreau să te văd în livadă. Dacă nu, mai bine să dispari de aici.” Apoi ieși din local. Elmo a mai stat câteva clipe, privind-și fratele. N-ar fi vrut să-l lase acolo. Atunci bunicul îl strigă, din dreptul ușii: „Hai, Elmo!”

Traducere și adaptare de

Radu BĂIEȘU

Din antologia „The Best“

SPORT

Nici

lacrimă!

0

Șapte reprezentanți ai Federației de fotbal, unii dintre ei turiști înrâși, vor lua drumul Americii spre a vedea dânsii care sunt șansele noastre la apropiatul campionat mondial de fotbal. La întoarcere, se vor opri puțin în Orașul lumină, într-o escală de „specialitate” și, de acolo, unde se va mai nimeri. Evident că nu putea lipsi din simandicoasa „delegație” omniprezentul domn Bivolaru. Cine este dânsul? Asta ne întrebăm și noi. ● Trei capete de afiș ne-au reținut atenția din feeria de alb marital și alte zaharicale din nordica Norvegie. Imaginea tonifiantă și „populară” a tânărului rege Harald (de vârsta subsemnatului), fanfara regală cu trompeți disciplinați și comentariile savuroase ale domnului C. Țopescu pasionat peste poate de descrierea costumelor feminine. Murim de nerăbdare să-l auzim vineri noaptea când pe luciul gheții fără de prihană va luneca lebăda iluziilor arbitri care „vād” altfel decât noi. Cuplu englez, revenit la rampa amatorilor din motive comerciale, a fost învins de reprezentanții Rusiei. Nu de cei mai buni, după părerea unor celibatari din zona Lujerului. Nici o lacrimă! ● Citim cu oarecare întârziere faptul că un englez original a inițiat un concurs de poezie la care condeierii trebuia să scrie sub influența alcoolului. Cantitățile obligatorii (șase pahare de vin) ar fi plasat tânăra noastră pleiadă optzecistă, de departe pe locul unu. Nici o lacrimă! ● Prezent la Stuttgart, domnul Octavian Andronic îl deplânge pe Ivanisevici care a fost recomandat „doar” cu 197.000 dolari. Nici o lacrimă! ● Contaminat probabil de o prea asiduă lectură la îndemână, domnul Puiu Iordănescu, năbădăios și vampiric, declară după turneul asiatic: „E nevoie de sânge proaspăt”. Aferim, don' colonel. Nici o lacrimă! ● În schimb, proaspătul „regalist”, specialist în dialoguri subtile, Ilie Dumitrescu, supranumit „scripcarul” e mai reticent: „Am spart gheața!”, gângurește dânsul. Nici o lacrimă! ● Și, în fine, la mijloc de săptămână, un panseu memorabil aparținând „maestrului” (?) C. Dupu: „Să privim în jurul nostru ca să putem privi în noi”. Asta-i situația, nici o lacrimă!

Mircea MICU

Colecția „The Best” constituie, an de an în SUA, un veritabil bestseller al noii poezii. Poemele pe care le publicăm fac parte din ediția pe 1991. Aceasta a fost alcătuită de poetul Mark Strand și conține șaptezeci și cinci de poezii tipărite cu un an în urmă în aproape trei duzini de reviste. Autorii sunt atât poeți consacrați, cât și mai puțin cunoscuți. Că „The Best” e o antologie de o extremă importanță pentru poezia contemporană americană confirmă și recomandarea care i se face în „Virginia Quarterly Review”. „Oricine e interesat să-și formeze o imagine clară a ce se scrie în poezia de azi, a ceea ce are ea mai bun, ar trebui să citească această carte”.

din strângerea partenerului ei, sunetul oricărei
mulțimi
incapabilă să scape de ceea ce trebuie să
recunoască.

Joseph BRODSKY

ÎN AMINTIREA TATĂLUI MEU:

AUSTRALIA

Te-ai ridicat - așa am visat noaptea trecută - și
ai plecat în

Australia. Vocea, cu un ecou triplu,
cobora și curgea, plângându-se de climă,
mizerie, că târgul cu apartamentul nu merge,
păcat că nu e în cartierul comercial, deși
aproape de ocean,
nu are lift dar cada e o adevărată minune,
gleznele continuă să se umfle. „Se pare că mi-
am pierdut papucii de casă”.
s-a auzit slab dar clar prin satelit.

Și dintr-o dată receptorul izbucnește în urlete: „
„Adelaida! Adelaida!” -
în zgomote și pârâituri, ca și când un oblon
jupuit de pe balamalele lui, ar lovi peretele cu
puteri inumane.

Totuși, mai bine asta decât pulberoa
mătăsoasă
care umple cutiile la crematoriu, decât
chitanța -
mai bine aceste frânturi de voce, acest
monolog
înjghebat al unui pustnic încercând să joace un
geniu

pentru prima oară de când tu te-ai făcut nor
deasupra hornului.

Vickie KARP

ELEGIE

Cât de tânăr erai pe masă și cât de capabil a
trebuit să pleci,
Șacal al zgomotului plutind în camere cu
miros de căldură.

Gândește-te la ziua aceea în care m-ai dus la
doctorul de ochi,
La biroul lui pătat, la strălucitoarele grafice
medicale.

Ce am văzut când mi-a pus în față imaginea
unei muște?
Am văzut-o zburând, devenind ceea ce
pretindea că este.

În noaptea aceasta, neobservat, întunericul te
împinge afară din mormântul tău din Florida,
Atom cu atom, și te trece prin sîta lui.

Dar eu îmi închipui cum stai încă în pământ în
haine de stradă,
Cum florile străpung pe lângă tine orizontul
negru de sol
Până ce explodează în spațiul de dinafară care
a fost viața ta.
Închide-mi ochii bine reparați, deschide-mi
inima nereparată,

Și îți voi simți degetele tremurând sub pământ
În timp ce încerci să mă atingi. Gândește-te la
ziua aceea.

Am luat vaporul spre casă.
Sârma îndoită a unui picior de pescăruș a
mișcat liniște

Și apoi un alfabet neregulat de păsări a făcut
gălăgie în spatele bărcii,
Zmeu al vorbirii imitând aerul.

Expresia feței tale spunea lasă păsările să își
aibă rațiunile lor,
lasă frumoasele aparențe să însemne mai puțin
decât viețile lor.

David Saphiro

DESEN DUPĂ VARĂ

Am văzut ruinele poeziei, ale unei poezii
Ale unei parodii și erau o copie târzie
strălucitoare ca zahărul.
Mă apropii de gura ta de metal, o pun lângă
mine.

Lângă coloana lungă a unei zile de vară
Ca o pereche de mașini sălbatice pe autostradă
Am văzut ruinele poeziei, ale unei poezii.

Păpușa dinăuntrul păpușii ar putea spune
povestea
În magazie: adevărata proprietate pe care nu ai
putut-o cumpăra.
Mă apropii de gura ta de metal, o pui lângă
mine.

Vioara zace pe pian și dă răspunsul.
Cuvinte rănite. Fraze adunate. Creioane prea
grele ca să fie cărate.
Am văzut ruinele poeziei, ale unei poezii.

Istoria fotografiei timpului care curge
E un exercițiu de student. Sufoacă cerul.
Mă apropii de gura ta de metal, o pui lângă
mine.

Luna se mișcă în afară nereușind să apuce
drumul.
Te vād înfiptă în pământ ca un dicționar.
Am văzut ruinele poeziei, ale unei poezii.
Mă apropii de gura ta de metal, o pui lângă
mine.

Prezentare și traducere de
Ana Laura COCORA

Jonathan AARON

VOCEA DIN PRAXOS

La începutul primului secol, cândva pe timpul
domniei tot mai distrugătoare a lui Tiberiu,
un vas își croia încet drum pe lângă
coasta de vest a Greciei spre Italia.
Terminându-și cina, mulți dintre pasageri
se plimbau pe punte, bucurându-se
de o altă cupă de vin, admirând apusul
pe umerii întunecați ai Praxosului, o insuliță
cu crânguri de măslini
care separa pentru scurt timp vasul
de respingătoarele promontorii de calcar ale
Epirusului.

Vântul scăzu, apoi se opri cu totul.
Vasul plutea. Copacii de lângă țărâm
creșteau dispărând.
Deodată o voce a izbucnit de acolo, chemând
numele cărmaciului egiptean, cunoscut doar
câtorva de la bord. „Thamus!” strigă, și din
nou,

„Thamus!” Când a strigat a treia oară, Thamus
a răspuns,
și vocea, mai tare încă, de parcă ar fi fost
cuprinsă de durere
sau ură, cum nimeni nu a putut după aceea să
o imite, a spus,

„Când treci pe lângă Palodes înștiințează-i
că marele zeu Pan a murit!”

Pasageri și echipaj deopotrivă, incurcați
și suspicioși, au început să se certe
pentru semnificația a ceea ce tocmai auziseră,
unii siguri că vocea ar trebui ascultată,
alții convinși că era o nebunie să te amesteci
în ceva ce nu îți privea deloc.

Dacă va avea vânt bun, a decis Thamus,
va trece pe lângă Palodes ca de obicei,
dar dacă marea va fi calmă, cum fusese cu
câteva minute în urmă,
va urma porunca vocii. Dimineața următoare
lângă Palodes, marea era o oglindă fără
respirație.

El a pășit spre balustradă, s-a aplecat, și a
repetat cuvintele exact.

A urmat o rafală de vânt, și dinspre coasta
cețoasă
a venit zăpădit unei mulțimi nenumărate
sunetul pe care o mulțime îl scoate când o
acrobată alunecă fatal